

HACIBEKTAŞ ARKEOLOJİ VE ETNOGRAFYA MÜZESİ BİZANS SİKKELERİ

BYZANTINE COINS FROM HACIBEKTAŞ ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY MUSEUM

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 16 Ocak 2025	Received: January 16, 2025
Hakem Değerlendirmesi: 10 Mart 2025	Peer Review: March 10, 2025
Kabul: 22 Ağustos 2025	Accepted: August 22, 2025

DOI : 10.22520/tubaked.1621107

Ahmet ARI*

Özet

Bu makalede 2024 yılı içerisinde Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde yer alan Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde gerçekleştirilen araştırma sonucunda saptanan 93 adet Bizans sikkesi incelenmiştir. Müze envanter kayıtlarına göre bu sikkeler, müzeye bağış ya da satın alma yoluyla kazandırılmış olup, büyük çoğunluğu Hacıbektaş ve çevresinde bulunmuştur. Müzede yer alan Bizans sikkelerinin 4'ü altın, 1'i gümüş ve 88'i bronzdur. Sikkeler, I. Anastasius (491-518) dönemi ile başlayıp Anonim Follisler grubuna dahil edilen H sınıfı (1070-1075) ile sona erer. Çalışmada Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ndeki sikkeler ayrıntılı biçimde değerlendirilmiş; ardından Kapadokya bölgesine ait Kayseri ve Niğde müzelerinde bulunan ve yayımlanmış Bizans sikkeleriyle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sürecinde, üç müzede yer alan Bizans sikkeleri imparatorlara ve dönemlere göre düzenlenen tablo ve şekiller aracılığıyla incelenmiştir. Bu sayede, mevcut verilere göre Kapadokya bölgesindeki sikke dolaşımı bir bütün olarak ele alınmıştır. Her müzedeki toplam sikke sayısı farklılık göstermesine rağmen, imparatorlara ve dönemlere göre dağılım esas alındığında Bizans dönemi boyunca sikke sayılarındaki artış ve azalış oranlarının benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durum, her bir müzenin bölgesel sikke dolaşımını benzer biçimde yansıttığını göstermektedir. Bu nedenle çalışmada bölgedeki siyasi ve ekonomik gelişmelerin genel sikke dolaşımı üzerindeki etkisinin dikkate alınması gerektiği de vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Kayseri Müzesi, Niğde Müzesi, Kapadokya, Bizans Sikkeleri

* Dr. Öğretim Üyesi. Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Nevşehir / Türkiye.
e-posta: ahmetari@nevsehir.edu.tr ORCID: 0000-0003-4151-1870

** Bu makalenin konusunu oluşturan ve detaylı incelemesi yapılan Bizans Sikkeleri, Hacıbektaş Müze Müdürlüğü'nün 21645913-01/5733422 sayılı ve 26/09/2024 tarihli izli ile 2024 yılının Ekim ayında Hacıbektaş Müzesi Müdürlüğü'ne bağlı bir birim olan Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde gerçekleştirilen Müze araştırmasında tespit edilmiştir. Hacıbektaş Müzesi Müdürlüğü'ne ve personeline yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Bu makalenin atıf künyesi / *How to cite this article:* Ari, A. (2025). Hacıbektaş arkeoloji ve etnografya müzesi Bizans sikkeleri. *TÜBA-KED*, 32, 11-40. <https://doi.org/10.22520/tubaked.1621107>

Abstract

This article examines 93 Byzantine coins which were discovered during research carried on Byzantine Coins in Hacibektaş Archaeology and Ethnography Museum in Hacibektaş district of Nevşehir Province in 2024. According to the museum inventory records, these coins were brought to the museum through donations and purchases and many of them were discovered in Hacibektaş and its surroundings. Of the Byzantine coins in the museum, 4 are gold, 1 is silver and 88 are bronze. The coins can be dated between the reign of Anastasius I (491-518) and Anonymous Folles class H (1070-1075). In this study, the coins in the Hacibektaş Archaeology and Ethnography Museum were evaluated in detail and then compared with the published Byzantine coins preserved in the Kayseri and Niğde Museums situated in the Cappadocia region. The comparisons of the Byzantine coins in three museums were examined through charts and graphs which were prepared by categorising the coins according to different emperors and periods. Therefore, monetary circulation in Cappadocia region during Byzantine reign could be interpreted. Although the total number of coins in each museum varies, fluctuations in numbers of the coins during Byzantine reign in these three museums shows similarities when the distribution according to emperors and periods is considered. This indicates that each museum reflects the regional coin circulation in a similar way. Therefore, it is also emphasised that the impact of political and economic factors on the monetary circulation in Cappadocia region should also be considered when evaluating the coins preserved in Hacibektaş Museum.

Keywords: Hacibektaş Archaeology and Ethnography Museum, Kayseri Museum, Niğde Museum, Cappadocia, Byzantine Coin

Hem coğrafi hem de siyasi olarak Bizans dönemi Kapadokya sınırları içerisinde yer almış bir yerleşim olan Hacıbektaş, Nevşehir il merkezinin 51 km kuzey batısında, Kapadokya'nın önemli şehirlerinden olan Caesera'nın (Kayseri) 82 km kuzeybatısında, Tyana'nın (Niğde) 160 km kuzeyinde yer alır. Bizans döneminde Aquae Saravenae olarak anılan Kırşehir'in de 42 km güneydoğusunda yer almaktadır (Güneş, 2021, s. 256-275; Ousterhout, 2019, s. 39-63).

Günümüzde Nevşehir iline bağlı olan Hacıbektaş ilçesinde yer alan Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi envanterine kayıtlı 1798 adet sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerin 1705 adedini Helenistik, Roma ve İslami sikkeler oluştururken 93 adedi Bizans dönemine tarihlenmektedir. Bu 93 adet sikkeden 4'ü altın, 1'i gümüş, 88'i ise bronzdur (Tablo 1-2). Müzede sergilenen Bizans dönemi sikkeleri arasında en erken tarihlisi İmparator I. Anastasius (491-518) dönemine aitken, en geç tarihli olanı ise Anonim Follisler arasında H sınıfına (1070-1075) dahil edilen sikkedir. Altın sikkelerin 1'i Mauricius (582-602), 1'i Phocas (602-10), diğer ikisi ise Heraclius (610-41) dönemine tarihlenmektedir (Tablo 2). Bu sikkeler, ağırlıkları yaklaşık olarak 4,40 gram olan, I. Constantinus (306-337) döneminde basımına başlanmış ve II. Nikephoros'a (963-937) kadar ağırlıklarında değişiklik olmayan soliduslardır (Demirel-Gökalp, 2009a, s. 11; Demirel-Gökalp, 2011, s. 150; Grierson, 1999, s. 3-12; Sear, 2006, s. 26-27; Tekin, 1999, s. 37; Ünal, 2020, s. 11). Bir adet bulunan gümüş sikke ise III. Leon (717-741) dönemine tarihlenen Miliaresion'dur (Demirel-Gökalp, 2009a, s. 14; Morrisson, 2002, s. 929; Ünal, 2012, s. 7-8). 88 adet bakır sikkeden 33'ü Erken Bizans dönemine (498-641), 2'si Karanlık döneme (641-842), 53'ü ise Orta Bizans dönemi (842-1204) içinde 886-1075 yılları arasına tarihlenmektedir (Tablo 1) (Demirel-Gökalp, 2014, s. 12; Demirel-Gökalp, 2016, s. 329).

Erken Bizans dönemine tarihlenen bakır sikkeler, I. Anastasius'un 498 yılında gerçekleştirdiği sikke reformuyla başlamaktadır. 498 yılında yapılan reform ve ardından gelen 512 yılındaki ikinci reform ile Bizans bakır sikkeleri kendi içinde birimlere ayrılmıştır. Bu reforma göre, bakır sikkelerin en yüksek birimi olan follis, 40 nummi değerinde olup, sikkelerin arka yüzlerinde M harfi ile gösterilmektedir. Follisin yarısı K harfi ile belirtilen 20 nummi, çeyreği I harfi ile belirtilen 10 nummi ve beşte biri E harfi ile belirtilen 5 nummi olarak ifade edilmektedir (Demirel-Gökalp, 2009a, s. 14-43; Grierson, 1982, s. 59; Grierson, 1999, s. 17-18; Ünal, 2012, s. 3; Sear 2006, s. 24; Wroth, 1908, s. xiii).

Bahsi geçen Erken Bizans dönemi sikkelerinden I. Anastasius dönemine tarihlenen toplamda 7 sikke mevcut olup tamamı Konstantinopolis darphanesinde basılmıştır. Bu sikkeler, I. Anastasius sikkeleri arasında Dumbarton Oaks Bizans Sikkeleri Kataloğu'nda III. Dönem sikkeleri olarak sınıflandırılan, British Museum Bizans Sikkeleri Kataloğu'nda ise büyük tip olarak sınıflandırılan sikkelerdendir (Wroth, 1908, s. 4-5; Bellinger, 1966, s. 18-24). Bu sikkelerden 6 adedi 40 nummi değerinde olup, 1'i 20 nummi değerindedir. Anastasius dönemi follislerin ön yüzünde sağa dönük imparator büstü ve lejant yer alır. Arka yüzlerinde ise sikkenin değer işaretini belirten harf, darphane işareti ve harfin sağında ve solunda yıldız işareti bulunur (Bellinger, 1966, s. 18-24; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 53-54; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 14-18; Ünal, 2012, s. 16-17; Tektaş & Altuner 2020, s. 121-122).

Müzede I. Iustinus (518-527) dönemine tarihlenen ve Konstantinopolis darphanesine ait 1 sikke görülmektedir. I. Iustinus sikkelerinde, Anastasius sikkelerinde görülen ön ve arka yüzdeki uygulama devam etmiştir. (Bellinger, 1966, s. 39-41; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 54-55; Ünal, 2012, s. 19).

I. Iustinianus (527-65) dönemine tarihlenen 9 sikke bulunmaktadır. Bu 9 sikkeden 4'ü Konstantinopolis, 4'ü Antiokheia ve 1 tanesi de Kyzikos darphanesinde basılmıştır. Sikkelerden 1'i 10 nummi değerinde olup geriye kalan 8 sikke ise 40 nummi değerindedir. I. Iustinianus sikkelerinin erken örnekleri (527-538) tarihsizdir (Sear, 2006, s. 59). Konstantinopolis darphanesinde basılan 2 adet ve Antiokheia darphanesinde basılan 3 adet 40 nummi değerinde sikkeler bu gruba girmektedir. Bu sikkelerin ön yüzünde I. Anastasius ve I. Iustinus dönemlerinden örneklere benzer şekilde sağa dönük imparator büstü ve lejant, arka yüzünde ise follis değer işareti olan harf, kesimde darphane işareti, sol boşlukta yıldız, sağ boşlukta ve harfin üstünde haç görülür (Bellinger, 1966, s. 78; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 56; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 22, 30; Ünal, 2012, s. 23). Konstantinopolis darphanesinde basılan 4 adet 40 nummi değerindeki sikkenin 2'si, Kyzikos darphanesinde basılan 40 nummi ve Antiokheia darphanesinde basılan 10 nummi değerindeki sikkeler tarihlidir. Fakat Antiokheia darphanesinde basılan sikkenin tarihi okunamamaktadır. Bu sikkelerin ön yüzünde cepheden imparator büstü ve lejant, arka yüzlerinde ise follis değer işaretinin solunda ANNO ve sağında yıl rakamı bulunmaktadır. Kesimde yer alan darphane işareti ve harfin üzerindeki khristogram ya da haç işareti aynı şekilde devam etmektedir (Bellinger, 1966, s. 83; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 57-63; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 24; Ünal, 2012, s. 24-31).

II. Iustinus (565-78) dönemine tarihlenen sikke sayısı 4 adet olup, tamamı 40 nummi değerinde bronz sikkedir. Bu 4 sikkenin 2'si Nikomedia, 1'i Antiokheia ve 1'i de Kartaca darphanesinde basılmıştır. Müzede bulunan II. Iustinus sikkelerinin tamamının ön yüzünde II. Iustinus ve eşi Sophia yer almaktadır (Bellinger, 1966, s. 226; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 68-71; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 36-45; Ünal, 2012, s. 36-37).

Mauricius Tiberius (582-602) döneminden 7 adet bronz sikke ve 1 adet solidus mevcuttur. Solidusun ön yüzünde imparatorun cepheden büstü ve arkada melek figürü yer alır (Bellinger, 1966, s. 296; Demirel-Gökalp, 2009, s. 74). Bronz sikkeler arasından 5 adet olan 40 nummi değerindeki sikkelerin 3 tanesi Konstantinopolis darphanesinde, 2 tanesi de Antiokheia darphanesinde basılmıştır. Geriye kalan 2 adet sikke ise 20 nummi değerinde olup 1'i Konstantinopolis, 1'i ise Thessalonika darphanesinde basılmıştır. Sikkelerin ön yüzünde ve arka yüzünde I. Iustinianus dönemine tarihlenen tarihli sikkelerdeki özellikler devam etmektedir (Bellinger, 1966, s. 301; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 75-81; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 48-53; Ünal, 2012, s. 45-46;).

Phocas (602-10) dönemine tarihlenen 1 adet solidus ve 4 adet bronz sikke bulunmaktadır. Solidus Phocas soliduslarının içerisinde tip 4'e dahil edilmektedir. Solidusun ön yüzünde imparatorun cepheden büstü ve arkada melek figürü yer alır (Demirel-Gökalp, 2009a, s. 81; Grierson, 1968, s. 157). Bronz sikkelerden ise, Konstantinopolis, Nikomedia, Kyzikos ve Antiokheia darphanelerinde basılmış olan birer adet 40 nummi değerinde sikke bulunmaktadır. Kyzikos sikkesi daha önceki dönemlere ait bir sikkenin üzerine yeniden darp edilmiştir. Sikkenin ön yüzü erken dönem sikkenin arka yüzüne, arka yüzü ise ön yüzüne çift darpıdır. Bu nedenle sikkenin ön yüzünde KYZ ve ANNO okunabilmektedir. Arka yüzde yer alan lejant okunamadığı için bir önceki sikkenin hangi döneme ait olduğu belirlenememiştir (Levha 3, no. 33). Phocas dönemi Konstantinopolis, Nikomedia ve Kyzikos darphanelerinde basılan sikkelerinin ön yüzlerinde imparator cepheden ve tek başına gösterilmiş, arka yüzlerinde ise değer işareti olarak 'XXXX' harflerini görmekteyiz. Antiokheia darphanesinde basılan sikkede ise İmparator ile eşi Leontia'yı görürüz. Bu sikkenin arka yüzünde ise follis değer işareti 'm' bulunur (Bates, 1971, s. 85-93; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 82-86; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 54-59; Grierson, 1968, s. 163-186; Ünal, 2012, s. 46-49).

Heraclius (610-41) döneminden ise 2 adet solidus ve 1 adet bronz sikke mevcuttur. Solidusların biri tip 2 (A-a), diğeri ise tip 2 (A-b) sınıfına dahil edilmektedir. Bu sikkelerin ön yüzünde daha büyük tasvir edilmiş Heraclius büstü ve yanında Heraclius Constantinus görülmektedir. Arka yüzünde ise üç basamaklı kaide üzerinde potent haç görülür. Arka yüzde haçın sağında bulunan harfler nedeni ile ikinci tipin a varyasyonu kendi içerisinde de sınıflara ayrılmıştır. (Grierson, 1968, s. 247-248). Bronz sikke Konstantinopolis darphanesine ait olup, daha önceki darphanesi belirlenemeyen Phocas sikkesinin üzerine basılmıştır. Heraclius sikkesinin ön yüzü Phocas sikkesinin arka yüzüne, arka yüzü ise ön yüzüne basılmıştır. Phocas sikkesi üzerine basıldığı hem ön yüzdeki XXXX işaretlerinden hem de arka yüzdeki Phocas sikkelerinde görülen lejanttan ayırt edilebilmektedir (Levha 3, No. 37), (Grierson, 1968, s. 286).

Bu bilgiler gösteriyor ki Hacibektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunan Erken Bizans dönemi bakır sikkelerin 29 adedi 40 nummi değerinde, 3 adedi 20 nummi, 1 adedi ise 10 nummi değerindedir. 40 nummi değerindeki sikkelerden 16 adedi Konstantinopolis, 7 adedi Antiokheia, 3 adedi Nikomedia, 2 adedi Kyzikos, 1 adedi ise Kartaca darphanesinde basılmıştır. 20 nummi değerindeki sikkelerin de iki adedi Konstantinopolis, bir adedi Thessalonika, 10 nummi değerindeki bir adet sikke ise Antiokheia darphanesinde darp edilmiştir. Buna göre Erken Bizans dönemi sikkelerinin çoğunluğunu 40 nummi değerindeki sikkeler oluşturmaktadır. Darphanelere göre değerlendirildiğinde ise sikkelerin çoğunluğu Konstantinopolis darphanesinde basılmıştır. Bunu 8 sikke ile Antiokheia darphanesi takip etmektedir. Müze koleksiyonunda bulunan sikkeler arasında Kartaca darphanesinde basılan tek sikke II. Iustinus dönemine tarihlenen ön yüzünde kesik çizgisi ve VITA lejantı olan sikkedir (Bellinger, 1966, s. 254; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 44). Thessalonika darphanesinde basılan tek sikke ise Mauricius dönemine tarihlenen 20 nummi değerindeki sikkedir.

Müzede bulunan sikkelerden karanlık döneme tarihlenen sikkeler arasından II. Constans (641-668) döneminden 1 adet Konstantinopolis darphanesinde basılan sikke bulunmuştur. II. Constans sikkesinde ön yüzde imparatoru ayakta görmekteyiz. Arka yüzde ise follis değerini belirten harf, harfin solunda (A/N/A), sağda (N/E/O/ς) yer almaktadır. Kesimde ise AI lejantı bulunur (Grierson, 1968, s. 443; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 95; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 66). III. Leon (717-741) döneminden bir adet Miliarion bulunmaktadır (Morrisson, 2002, s. 929). Miliarion'un ön yüzünde lejant, arka yüzünde lejant tarafından çevrelenen potent haç bulunmaktadır (Grierson, 199, s. 13; Ünal, 2012, s. 54-55). Theophilos (829-42) döneminden ise bir adet bronz sikke bulunmaktadır. Theophilos dönemine tarihlenen follisin ön yüzünde imparator tasviri çok değişme de arka yüzde follis değer işaretinin solunda ve sağında yer alan ibareler değişmiştir. Solda XXX, sağda ise NNN harfleri, kesimde ise θ harfi vardır (Grierson, 1973, s. 433; Demirel-Gökalp, 2009a, s. 98; Ünal, 2012, s. 58-59).

Müzedeki Orta Bizans dönemi sikkeleri, VI. Leon (886-912) ve VII. Konstantinos (913-59) döneminden birer adet bronz sikke ile başlamaktadır. Bu iki sikkede de ön yüzde imparator büstü ve lejant, arka yüzlerde ise dört satırlık lejant görülmektedir (Demirel-Gökalp, 2009a, s. 99-101; Demirel-Gökalp, 2017, s. 76-83; Grierson, 1973, s. 519-566; Ünal, 2012, s. 63-66). Geriye kalan 51 adet sikkeden 39'u Anonim Follistir. Anonim Follisler, I. Ioannes Tizimizkes (969-976) döneminde basımına başlanan ve I. Alexios Komnenonos'un (1081-1118) 1092 yılındaki sikke reformuna kadar basımına devam edilmiş olan sikkelerdir. Bunlar, ön yüzlerinde imparator tasvirinin yerine İsa tasvirinin yer alması ve üzerlerinde hiçbir imparator isminin ya da tasvirinin bulunmaması nedeniyle diğer sikkelerden ayrılmaktadır. Yaklaşık yüzyıl boyunca kullanılan Anonim Follisler toplamda 15 sınıfa ayrılmaktadır. Bu sınıflar birbirlerinden ön yüzdeki İsa tasvirinin ikonografik farklılıkları ve arka yüzdeki lejantlar ve betimlemelere göre A sınıfı ile başlayarak N sınıfına kadar alfabetik sıralamayla ayrılmıştır. Sikkelerin tedavüle giriş sırası da bu alfabetik sıraya göre yapılmıştır. Fakat son 3 sınıfın tarihleri kesin olarak belirlenememiştir. Bu 15 sınıf içerisinde A2 grubuna dahil edilen sikkeler ön ve arka yüzdeki süslemeler açısından farklılık gösterdiği için çeşitli varyasyonlara ayrılmıştır. Bu varyasyonlar 51'e kadar sıralanmış, bazıları da kendi içerisinde a ve b olarak ayrılmıştır. Anonim Follisler'in ölçüleri ise değişkenlik göstermektedir. Kendi içerisinde farklılık göstermesinin yanında, Anonim Follislerin ilk basımından daha sonraki tarihlere doğru ölçülerinde bir düşüş yaşanmıştır. Araştırmacılara göre bunun sebebi 1028 yılından itibaren sikkelerde uygulanan ayar düşürülmesi ve imparatorların kendinden önceki imparatorların bazı sikkeleri üzerine sikke bastırmasıdır (Demirel-Gökalp, 2009b, s. 217-250; Grierson, 1973, s. 634-707; Kılıç 2014, s. 179-189; Kılıç, 2016, s. 315-339; Özyurt-Özcan, 2009; Ünal, 2010, s. 85-108; Yuka, 2015, s. 90-115). Müzede bulunan 39 adet Anonim Follisten 17 adedi A2 sınıfıdır. Bu A2 sınıfı sikkeler de 9 farklı varyasyona ayrılmaktadır. Varyasyon 1, 5, 8, 31, 40(a) ve 45'ten birer adet sikke, varyasyon 24'ten 7 adet sikke, varyasyon 41 ve 47'den ikişer adet sikke yer almaktadır. Geriye kalan sikkelerden 10'u B sınıfı, 4'ü C sınıfı, 6'sı D sınıfı, 1'i G ve 1'i H sınıfıdır.

Orta Bizans dönemindeki sikkelerin ikinci büyük miktarını ise X. Konstantinos dönemine tarihlenen sikkeler oluşturmaktadır. Bu dönemden 12 adet sikke bulunmaktadır. X. Konstantinos sikkeleri 2 tip halinde karşımıza çıkmaktadır. Birinci tipde ön yüzde kare soupedion üzerinde ayakta İsa figürü ve lejant, arka yüzde ise ayakta solda Eudokia ve sağda X. Konstantinos'u görürüz (Demirel-Gökalp, 2009a, s. 121-123; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 108; Grierson, 1973, s. 775-776; Ünal, 2012, s. 87; Ünal, 2020, s. 187). Müzede birinci tipe dahil edilen toplamda 10 adet sikke bulunmaktadır. İkinci tip olarak sınıflandırılan sikkelerde ise ön yüzde cepheden İsa büstü ve büstü çevreleyen lejant, arka yüzde ise cepheden İmparator X. Konstantinos büstü ve lejant görülmektedir (Demirel-Gökalp, 2009a, s. 123-125; Demirel-Gökalp, 2017a, s. 110; Grierson, 1973, s. 777-778; Ünal, 2012, s. 88). Müzede bu tipe dahil edilen sikke sayısı ise 2'dir.

Değerlendirme

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde sergilenen sikkeler, imparatorlar ve dönemlerine göre detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Ayrıca, sikkelerin dönemsel dağılımının bölge bazında incelenmesi amacıyla Kayseri ve Niğde müzelerinde bulunan sikkelerle ilgili yayınlar dikkate alınarak kapsamlı bir değerlendirme ve karşılaştırma yapılmıştır. (Métivier & Prigent, 2010, s. 577-618; Tektaş & Altuner 2020, s. 115-182; Yuka, 2012). Bu karşılaştırma ile Bizans dönemi Kapadokya'sında sikke sayısındaki artış ve azalışlar bölgedeki siyasi gelişmeler de dikkate alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunan sikkeler imparatorlara göre değerlendirildiğinde erken Bizans dönemi içerisinde yer alan sikkeler arasında en fazla sikke I. Anastasius, I. Iustinus ve Mauricius dönemlerine tarihlenenlerdir. I. Anastasius zamanından 7 sikke ile başlanırken, I. Iustinus döneminde bu sayı 1'e düşmüştür. Bu dönemdeki sikke sayısındaki azalmaya karşılık, I. Iustinianus zamanına gelindiğinde artış gözlemlenmiştir. Bu durum Kayseri ve Niğde müzelerinde de aynıdır. Bu iki müzedeki Erken Bizans dönemi sikkelerinde de I. Anastasius'tan sonra I. Iustinus döneminde düşüş ve sonra I. Iustinianus döneminde yükseliş vardır (Şek. 3-4). II. Iustinus döneminde ise her üç müzede de tekrar bir düşüş olmuştur. Sikke sayısındaki bu azalma II. Tiberius ile devam etmektedir. Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bu döneme tarihlenen sikke bulunmazken, diğer iki müzede ise II. Tiberius döneminde II. Iustinus dönemine göre sikke sayısında kayda değer bir düşüş yaşanmıştır. Mauricius Tiberius dönemine gelindiğinde, üç müzedeki sikke sayısında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, Phocas ve Heraclius dönemlerinden başlayarak 7. yy'ın sonuna kadar olan süreçte, üç müzede de sikke sayısında sürekli bir düşüş yaşanmıştır.

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde, karanlık döneme tarihlenen yalnızca 3 sikke bulunmaktadır. Bu durum, diğer dönemlerle kıyaslandığında belirgin bir azalma olduğunu göstermektedir. Benzer bir eğilim, her ne kadar imparatorları farklı olsa da diğer iki müze için de geçerlidir. Niğde Müzesi'nde karanlık döneme ait 7 sikke bulunurken, Kayseri Müzesi'nde 6 sikke bulunmaktadır.

Orta Bizans döneminde, Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunan sikke sayısında Anonim Follisler ile tekrar bir artış gözlemlenmiştir. En belirgin artış A ve B sınıfı Anonim Follislerde yaşanmıştır. Ancak, C sınıfından itibaren bir düşüş eğilimi başlamıştır. 1059-1067 yılları arasında X. Konstantinos dönemi sikkeleriyle yeniden bir artış kaydedilmiş, sonrasında ise tekrar bir azalma meydana gelmiştir. Benzer bir durum Niğde ve Kayseri müzelerinde de gözlemlenmektedir. Bu müzelerde de Anonim Follisler ve X. Konstantinos dönemi sikkelerinde bir artış tespit edilmiştir. Hem Kayseri Müzesi hem de Niğde Müzesi'nde, Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde olduğu gibi, Anonim Follisler'in A ve B sınıflarında önemli bir artış görülürken, C sınıfından itibaren bir düşüş yaşanmıştır. X. Konstantinos döneminde yine bir artış söz konusu olmuş, ancak ardından tekrar bir düşüş izlenmiştir.

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde X. Konstantinos ve Anonim Follis H sınıfı sonrası sikke görülmezken, Kayseri Müzesi'nde görülen en geç tarihli sikke VII. Mikhael dönemine tarihlenmektedir (1071-1078). Niğde Müzesi'nde ise en geç tarihli olanı VIII. Mikhael (1259-1282) dönemine tarihlenen bronz sikkedir (Tektaş & Altuner, 2020, s. 117). 1070 tarihinden itibaren Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde 1, Kayseri Müzesi'nde 3, Niğde Müzesi'nde de 9 adet sikke olması, bu tarihten itibaren Kapadokya bölgesindeki sikke dolaşımının önemli derecede azaldığının kanıtıdır (Tektaş & Altuner, 2020, s. 118).

Kayseri ve Niğde müzeleri ile Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunan sikkeler dönemlere göre ayılıp “periyot başına düşen sikke / periyot uzunluğu x 1000 / bulunan toplam” formülüne göre de değerlendirildiğinde 3 müzede de dönem bazında sikke oranındaki artışların ve azalışların benzer olduğu gözlemlenmektedir (Tablo 3) (Şek. 3). Her 1000 sikkede senelik kaybı ölçen bu formül ile oluşturulan tablo ve grafikler, Kayseri Müzesi, Niğde Müzesi ve Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ndeki sikke sayılarının arasındaki farklılıklar çok olmasına rağmen dönemlere göre sikke sayılarındaki artış ve azalışların doğru orantılı olduğunu daha açık göstermektedir (Demirel-Gökalp, 2014, s. 14-15; Demirel-Gökalp, 2016, s. 327-29; Demirel-Gökalp, 2017b, s. 381-393; Metcalf, 1960, s. 429-444).

Kayseri ve Niğde müzelerinde sikke sayısı Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunanlardan oldukça fazla olmasına rağmen dönemlere göre artış ve azalışlar aynıdır. Daha önceki yayınlarda farklı müzelere uygulandığı gibi, bugüne kadar yayınlanmış Kayseri ve Niğde müzelerinde sikkeler ve Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi sikkeleri 13 dönem altında incelenirse Kapadokya bölgesinde gerçekleşen siyasi olaylarla sikke oranının paralel bir değişim gösterdiği kanıtlanabilir (Demirel-Gökalp, 2014, s. 14-15; Demirel-Gökalp, 2016, s. 327-29; Demirel-Gökalp, 2017b, s. 381-81).

Şekil 3'te görüldüğü gibi 1. 2. 3. ve 4. periyotlarda sikke sayısında artış gözlemlenirken, 5. periyottan itibaren yani 610 yılından sonra azalma görülmekte ve 6. periyodun sonuna doğru 3 müzede de neredeyse sifıra yaklaşmaktadır. Bu durum 9. periyodun sonuna yani 970 yılına kadar devam etmiştir. Bu periyottan sonra 10, 11 ve 12. periyotlarda kayda değer bir artış gerçekleşmiştir. Anonim Follisler'deki ve X. Konstantinos dönemi sikkelerindeki artışın bu dönem içerisinde yer alması Kapadokya'daki ekonomik canlanmanın bir kanıtıdır. Bu yükseliş 13. periyotta tekrar düşüşe geçmiştir ve bölgesel olarak bakıldığında sikke sayısı yok denecek kadar azdır.

Müzelerde karşılaştırması yapılan sikkelerin tarihlendirildiği dönemlerde Kapadokya birçok siyasi ve ekonomik gelişmelere sahne olmuştur. Bu nedenle, bölgeye ait müzelerde bulunan sikkelerin sayısındaki artış ve azalışların tablolar aracılığıyla yapılan değerlendirmeleri, bölgenin tarihsel gelişimiyle de karşılaştırılarak analiz edilmelidir. Bu sayede bölgedeki sikkelerdeki artış ve azalışlarda tarihsel ve ekonomik olayların etkisinin olup olmadığı saptanabilir. Kayseri ve Niğde müzelerinde bulunan sikkelerin artış ve azalışlarının Kapadokya'daki tarihsel olaylar ile bağlantılı olarak incelenmesi Métivier ve Prigent tarafından yapılmıştır (Métivier & Prigent, 2010). Bu çalışmada, Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde yer alan sikkeler de incelemeye dahil edilerek araştırmanın kapsamı bölgesel olarak genişletilmiştir.

Kapadokya, güneyde Toros Dağları, doğuda Fırat Nehri, batıda Tuz Gölü ve Konya Ovası, kuzeyde ise Kuzey Anadolu Dağları tarafından sınırlanan bölgedir (Cooper & Decker, 2012, s. 12; Ousterhout, 2019, s. 44-45). Roma döneminde bölgenin en büyük şehirleri arasında yer alan Kaisareia (Kayseri), Koloneia (Aksaray), Melitene (Malatya) ve Tyana (Kemerhisar-Niğde) Bizans döneminde de hem büyüklüklerini hem de stratejik önemlerini korumuş; ayrıca Mokissos (Viranşehir-Aksaray) da bu önemli şehirler arasına katılmıştır (Cooper & Decker, 2012, s. 15-17). Kapadokya, İmparator Valens döneminde, 371-372 yıllarında Kapadokya Prima ve Kapadokya Secunda olarak iki ayrı bölgeye ayrılmıştır. Kapadokya Prima'nın başkenti Kaisareia, Kapadokya Secunda'nın

başkenti ise Tyana olmuştur (Cooper & Decker, 2012, s. 17; Erpek, 2020, s. 647; Oustherhout, 2019, s. 54). Bu durum Arap saldırıları sonrası imparatorluğun doğudaki sınır bölgelerini teker teker kaybetmesinden sonra, bölgesel savunmayı ve idareyi güçlendirmek amacıyla 7. yy. itibariyle *thema* sisteminin kurulmasına kadar devam etmiştir (Güneş, 2021, s. 36-40). Bölge, aynı zamanda bağlantı yollarına sahip şehirleri barındırması nedeniyle de Roma döneminden itibaren askeri ve ticari açıdan önemini korumuştur. Anadolu'nun kuzey ve batısındaki şehirleri, Koloneia, Tyana ve Podandos aracılığıyla Kilikya'ya ve buradan Suriye'ye bağlayan; aynı zamanda Kaisareia üzerinden Melitene aracılığıyla Suriye'ye ve doğuda Sebasteia ve Theodosiopolis gibi önemli kentlere ulaştıran stratejik bir konumdaydı (Belke, 2017, s. 30; Erpek, 2020, s. 648; Hild, 1977, s. 33-148;).

Bizans dönemi Kapadokya'sında 6. ve 7. yüzyıllar arası, sikkelerin sınıflandırıldığı tablolardan da anlaşılacağı üzere, refah seviyesinin yüksek olduğu bir dönemdir. Bu dönem içerisinde 3 müzede de sikke sayısında yüksek verilerin elde edildiği görülmektedir.

Ioannes Malalas'ın kroniğinde yer aldığı üzere I. Anastasius döneminde Kapadokya ile ilgili bilinen önemli gelişme, hazar kapılarını geçip Kapadokya'ya ulaşan Sabir saldırılarıdır. Saldırlar sırasında birçok insan ölmüş ve şehirler yağmalanmıştır. Bunun üzerine Anastasius Kapadokya'nın iki merkezine bağlı şehirlerin güvenliğini artırmak için kaleler kurmuştur (Ioannes Malalas, 1986, s. 227; Métivier, 2005 s. 418; Métivier & Prigent, 2010, s. 594).

I. Iustinianus döneminde ise 4. yy'dan beri büyüyen ve Geç Antik Çağda elli bine yakın nüfusa sahip olan Kaisareia'nın surlarının güçlendirildiği bilinmektedir (Cooper & Decker, 2012, s. 16). Aynı imparator döneminde Kapadokya'daki kentler arasında en çok gelişme gösteren Mokissos'tur. Prokopios'a göre, I. Iustinianus şehri yeniden inşa ettirerek kale ile çevreletmiş ve şehre kilise, ticari binalar ve hamam gibi birçok yapı yaptırmıştır. Şehrin adını Iustinianopolis olarak değiştirerek, köy yerleşiminden metropolis derecesine yükseltmiştir (Cooper & Decker, 2012, s. 17; Erpek, 2020, s. 650; Prokopios, 1971, s. 335).

Kapadokya bölgesindeki şehirler aynı zamanda pers savaşlarının başlamasından itibaren askeri üs görevi görmüştür. II. Iustinus, II. Tiberius ve Mauricius dönemlerinde Sasaniler ile yapılan savaşlarda askeri birliklerin Kaisareia yakınlarında konakladığı bilinmektedir (Evagrius, 2000, s. 273-275; Métivier & Prigent, 2010, s. 581; Whitby, 1988, s. 262-272).

Erken Bizans dönemindeki sikke sayısının yüksek olması bahsi geçen imparatorlar döneminde devletin genel ekonomisinin iyi olmasıyla ve Kapadokya'daki yapılaşmalar ve savaş döneminde bölgede konaklama ile alakalı olabilir. Dönemin sonlarına doğru Sasaniler ile yapılan savaşların Kapadokya bölgesinde sikke dolaşımı üzerinde olumsuz bir etki oluşturmadığı görülmektedir.

600 yılından itibaren sikke sayısındaki düşüşler ve karanlık dönemdeki sikke azlığı Kapadokya bölgesinin saldırıya uğramış olduğu tarihler ile yakınlık göstermektedir. 591 yılında Mauricius döneminde Sasaniler ile yapılan barış antlaşması çok uzun sürmemiş, Phocas dönemi ile birlikte iki imparatorluk arasındaki savaşlar yeniden başlamıştır (Gregory, 2021, s. 173). Heraclius döneminde Sasaniler II. Hüsrev zamanında hem Mezopotamya hem de Doğu Anadolu Bölgesi'nde Bizans'a karşı yapılan savaşlarda başarı elde etmişlerdir. Suriye Sasanilerin eline geçmiş, Theodosiopolis'i ele geçirip askeri üs olarak kullanmışlardır. 611 yılında da Kaisareia'yı ele geçirip 1 yıldan fazla süre istila etmişlerdir. 612 yılında Kaisareia geri alınmış fakat Sasanilerle olan savaş 628 yılına kadar sürmüştür (Foss, 1975, s. 722-23). Savaş boyunca Kaisareia askeri üs bölgesi olarak kullanılmıştır (Cooper & Decker, 2012, s. 21). Bu süreçte Bizans ekonomisi de önemli ölçüde etkilenmiş, Nikomedia, Kyzikos ve Antiokheia darphaneleri kapanmıştır. Nikomedia ve Kyzikos darphaneleri 625-626 yıllarında tekrar açılmış fakat bu durum kısa sürmüştür (Hendy, 1985, s. 417-421; Morrisson, 2017, s. 75-76). Savaşların Kapadokya'ya yakın olması, özellikle Suriye ve Antakya gibi önemli şehirlerin alınması ve Kapadokya'nın önemli şehirlerinden olan Kaisareia'nın 1 yıldan fazla süre işgal altında kalması bölgenin ekonomisini önemli ölçüde etkilemiş ve sikke sayısındaki azalmalara neden olmuş olabilir (Métivier & Prigent, 2010, s. 588).

Sasanilere karşı kazanılan zaferden sonra Heraclius'un imparatorluğunun son dönemlerinde Arap saldırıları başlamıştır. 634-641 yılları arasındaki savaşlarda Suriye, Kudüs, Armenia Mısır Arapların eline geçmiştir (Avcı, 2020, s. 54-79; Kaegi, 1992, s. 66-205). Bu savaşlar hem Bizans'ı ekonomik yönden etkilemiş hem de bütün Anadolu tehlike altında kalmıştır. Kapadokya bölgesine yapılan ilk Arap saldırısı 646 yılında Muaviye'nin Suriye valiliği döneminde yapılmıştır. Şehir fethedilmemiş fakat 10 gün kuşatma altında kalmıştır (Cooper & Decker, 2012, s. 23; Uçar, 1990, s. 69). Bu saldırıları takip eden yüzyıllarda Araplar Anadolu'yu doğudan ve

güneyden kuşatmış; 9. yy'da Bizans'ın tekrar doğuda toprak kazanmasına ve 934 yılında Melitene'nin alınmasına kadar Anadolu'da bu savaş dönemi devam etmiştir (Cooper & Decker, 2012, s. 15-44; Haldon 2024a; Hild & Restle, 1981, s. 193-96; Métivier & Prigent, 2010, s. 582-84; Wellhausen, 2004;). Yaklaşık 300 yıl boyunca Kapadokya bölgesi çevresindeki şehirler Araplar tarafından alınıp askeri üs haline getirilmiş; önemli Kapadokya şehirlerine de saldırılar düzenlenip şehirler uzun bir süre hakimiyet altına alınmıştır. 654'te Melitene ele geçirilmiş, 664 yılında Koloneia saldırıya uğramış, 726'da ise Maslama B. Abd al-Malik Caesarea'ya saldırıp yağmalamıştır. 838 yılında da Nyssa yağmalanmıştır (Avcı, 2020, s. 77-78; Cooper & Decker, 2012, s. 15).

Arapların Kapadokya'nın etrafını kuşatması ve bölgenin şehirlerine saldırması bölgede istikrarsızlığa neden olmuş; bölgede yaşayan insanların göç etmesine ve bazı şehirlerin askeri üs bölgesi haline gelmesine yol açmıştır (Cooper & Decker, 2012, s. 26; Haldon, 2007, s. 215-219; Haldon & Kennedy 2004, s. 85-87; Ousterhout, 2019, s. 54). Kapadokya'nın Kilikya bölgesinden, Meliteneden, Sebasteia'dan batı Anadolu'ya ve oradan da İstanbul'a geçişlerde önemli yol güzergahları üzerinde olması bölgeyi her zaman tehdit altında bırakmıştır. (Haldon, 2024a, s. 157-161; Uçar, 1990, s. 59-63). Bu gelişmeler, neredeyse bütün Kapadokya'nın bu saldırılardan önemli derecede etkilendiğinin göstergesidir.

670-950 yılları arasında Kapadokya bölgesindeki tarımsal faaliyetlerdeki düşüşler ve bazı yerleşimlerin terk edilmesi de sikke dolaşımındaki düşüş ile paralellik göstermekte ve savaş ve karışıklık döneminin ekonomiyi ne derecede etkilediğinin göstergesi niteliğindedir. (Métivier & Prigent, 2010, s. 583; Ousterhout, 2019, s. 55). Son yıllarda, Nar Gölü'nde yapılan polen analizleri sayesinde bölgede 670-950 yılları arasında tarımsal faaliyetlerin önemli derecede düştüğü ve 950 yılından 1090 yılına kadar tekrar canlanma yaşandığı gözlemlenmiştir. Araştırmacılar tarafından bu düşüşün nedenlerini iklim değişikliğinde aramamak gerektiğini ve bölgedeki savaşların, tarihler de paralellik gösterdiği için, tarımsal üretimdeki azalmada önemli derecede etkisi olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmacılar aynı zamanda bölgede Bizans askerleri çoğunlukla yer alsın da tarımsal nüfusun oldukça azaldığına işaret etmişlerdir. (England ve ark., 2008, s. 1229-1245; Haldon, 2007, s. 219-224; Haldon ve ark., 2014, s. 113-161; Haldon 2024b, s. 26).

Bu dönemlerdeki sikke dolaşımındaki düşüş sadece Kapadokya'da değil, bölgesel karşılaştırmaların yapıldığı yayınlara göre Kapadokya bölgesine yakın olan Theodosiopolis, Melitene, Amaseia gibi şehirlerde ve Frigya bölgesi hariç diğer Anadolu şehirlerinin çoğunluğunda da gözlemlenebilir (Amorium ve Frigya bölgesi için bak. Lightfoot, 2002, s. 229-239; Demirel-Gökalp, 2007, s. 374-426; Demirel-Gökalp, 2009b, s. 222-23; Demirel-Gökalp, 2014, s. 13-15; Demirel-Gökalp, 2016, s. 327-29; Demirel-Gökalp, 2017b, s. 381-385; Dervişoğlu, 2021, s. 46-60; Ireland, 2000, s. 109-111; Morrisson, 2017, s. 75-79; Oyarçin & Payveren, 2021, s. 76-78; Özyurt-Özcan, 2007, s. 539-550).

Orta Anadolu'nun ve özellikle Melitene'nin MS 934 yılında Araplardan geri alınmasıyla başlayan tekrar bir yükselme süreci görülmektedir. Bu durum sikkelerdeki artışla da kendini göstermektedir. Bu dönemde tarımdaki refah seviyesinin yükselişe geçtiği, birçok toprak sahibi ailenin ortaya çıktığı, Kapadokya'nın askeri bölge olmaktan çıktığı, aynı zamanda manastırların da zenginleştiği araştırmacılarca kanıtlanmıştır (Cooper & Decker, 2012, s. 26-44; Haldon, 2024b, s. 26; Métivier & Prigent, 2010, s. 585; Ousterhout, 2019, s. 57). Kayseri ve Niğde müzeleri ile Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya müzesinde sikkelerin 970 yılından itibaren yükselişe geçmesi, Kapadokya'daki bu refah seviyesinin yükselmesiyle açıklanabilir. Bu dönem 1071 Malazgirt Savaşı'nı takiben 1074 yılında bütün Kapadokya'nın ve 1082 yılında Kayseri'nin kaybedilmesiyle son bulmuştur (Métivier & Prigent, 2010, s. 586; Ousterhout, 2019, s. 57).

Bu dönemi takip eden yüzyıllarda Selçuk egemenliği altında, özellikle 13. yy'da, Kapadokya'da sanatsal ve mimari üretimler devam ettiği görülmektedir (Métivier, 2012, s. 235-258; Uyar, 2010, s. 617-625; Uyar, 2015, s. 215-231). Fakat 12. ve 13.yy'a ait Niğde Müzesi hariç, Kayseri Müzesi Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde sikke bulunmamıştır. Şekil 3'te görüldüğü üzere 1081 sonrası sikke sayısındaki azalma Kapadokya'daki Bizans hakimiyetinin sona ermesiyle açıklanabilir.

Tablo 1

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde Bulunan Bizans Bronz Sikkelerinin İmparatorlara, Birimlere ve Darphanelere Göre Sınıflandırılmış Listesi / *The List of Byzantine Bronze Coins Classified According to Emperors, Denominations and Mints in Hacıbektaş Archaeology and Ethnography Museum*

Darphane	Konstantinopolis		Nikomedia	Thessalonika	Kyzikos	Antiokheia	Kartaca	Toplam
Birim	40	20	40	20	40			
I. Anastasius (491-518)	6	1						7
I. Iustinus (518-527)	1							1
I. Iustinianus (527-65)	4				1	3	1	9
II. Iustinus (565-78)			2			1	1	4
Mauricius (582-602)	3	1		1		2		7
Phocas (602-10)	1		1		1	1		4
Heraclius (610-41)	1							1
II. Constans (641-668)	1							1
Theophilus (829-42)	1							1
VI. Leon (886-912)	1							1
VII. Konstantinos (913-59)	1							1
Anonim A2 (976-1030/35)	17							17
Anonim B (1030/1035-1042)	10							10
Anonim C (1042-1050)	4							4
Anonim D (1050-1060)	6							6
Anonim G (1065-1070)	1							1
Anonim H (1070-1075)	1							1
X. Konstantinos (1059-1067)	12							12

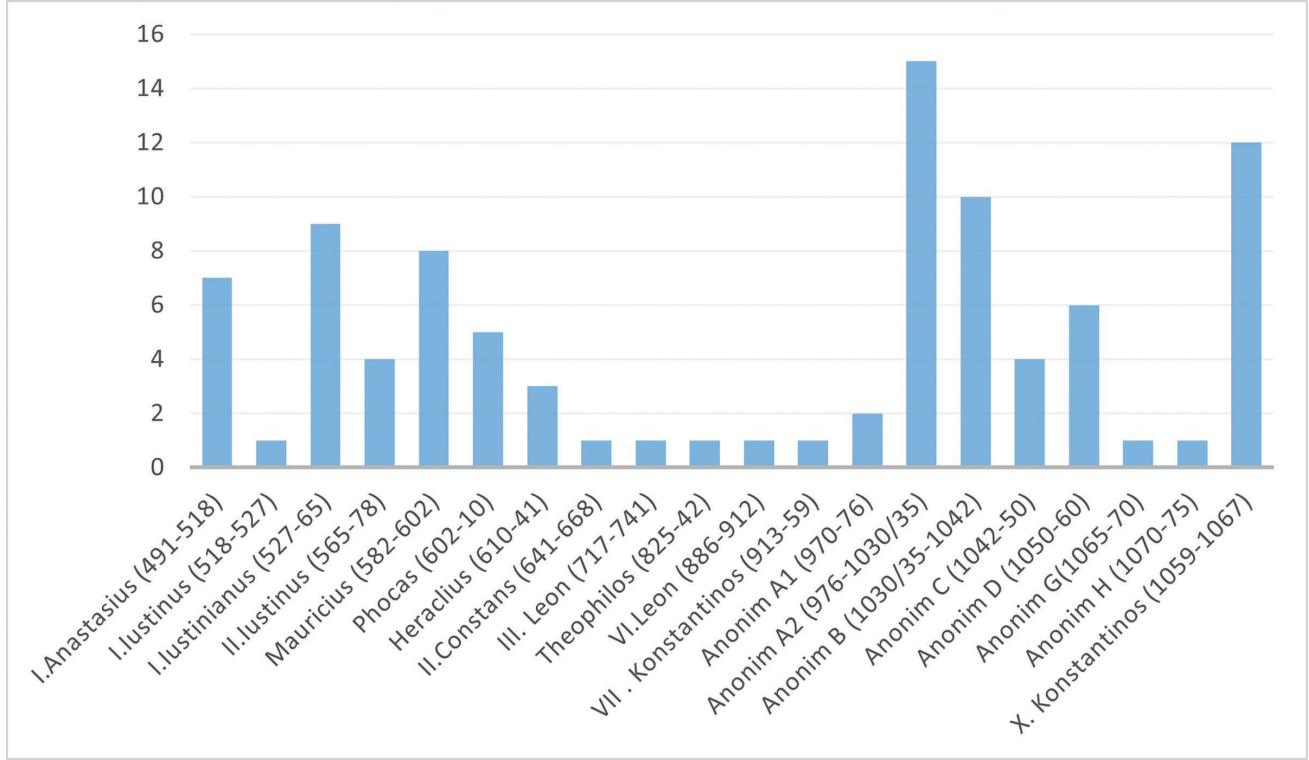
Tablo 2

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunan Bizans Altın ve Gümüş Sikkelerinin İmparatorlara, Birimlere ve Darphanelere Göre Sınıflandırılmış Listesi / *The List of Byzantine Gold Coins Classified According to Emperors, Denominations and Mints in Hacıbektaş Archaeology and Ethnography Museum*

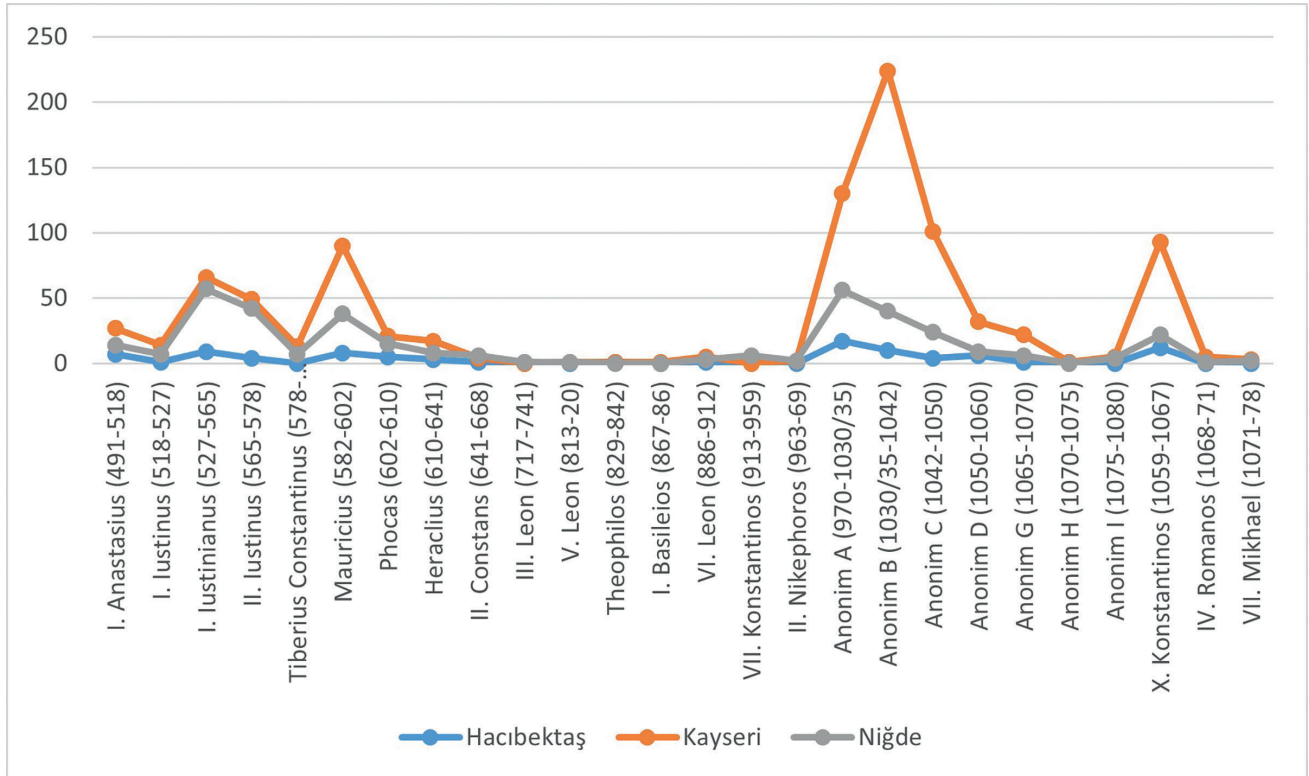
Darphane	Konstantinopolis	
Birim	Solidus	Miliaresion
Mauricius (582-602)	1	
Heraclius (610-41)	2	
Phocas (602-10)	1	
III. Leon (717-741)		1

Şekil 1

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde Bulunan Bizans Sikkelerinin İmparatorlara Göre Dağılımı / *Distribution of Byzantine Coins Preserved in Hacıbektaş Archaeology and Ethnography Museum According to Emperors*

Şekil 2

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi ve Kayseri ile Niğde Müzelerinde Bulunan Bizans Sikkelerinin İmparatorlara Göre Dağılımının Karşılaştırılması / *Comparison of the Number of Byzantine Coins in Hacıbektaş Archaeology and Ethnography Museum Distributed According to Emperors with Byzantine Coins Preserved in Kayseri and Niğde Museums*

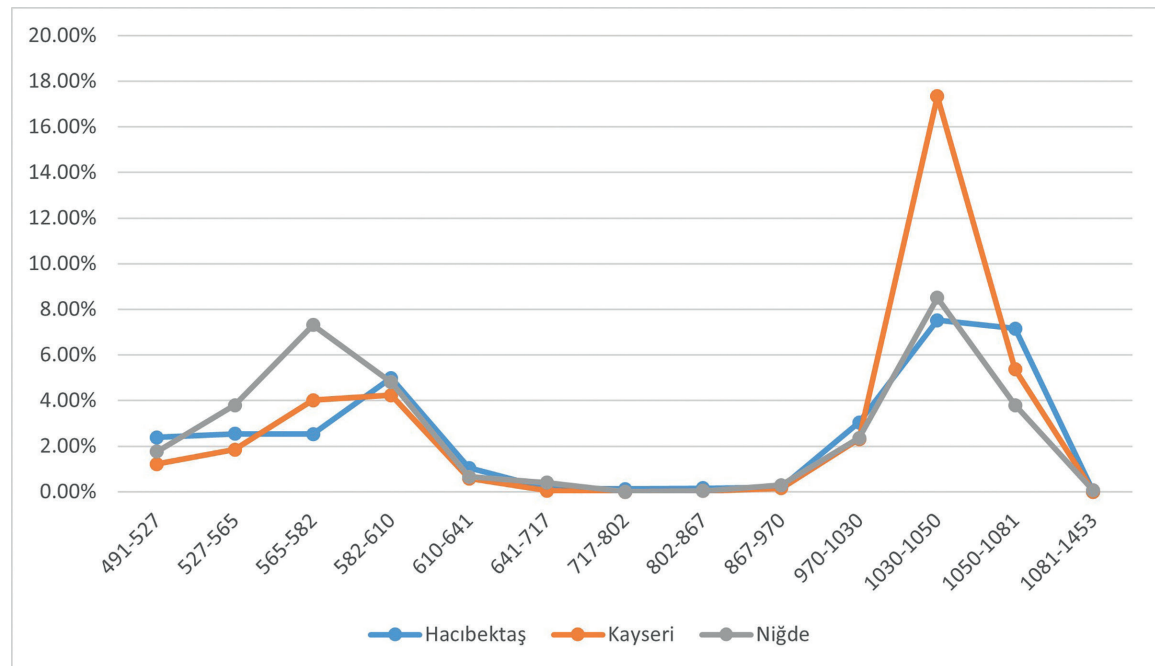
Tablo 3

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi ve Kayseri ile Niğde Müzelerinde Bulunan Bizans Sikkelerinin Periyot Uzunluğu, Periyot Başına Düşen Sikke ve Yüzdelere Göre Ayrımı / *Division of the Coins from the Hacıbektaş Archaeology and Ethnography Museum and Kayseri and Niğde Museums by Period Duration, Number of Coins per Period and their Percentage*

Periyotların Tarihsel Aralığı	Hacıbektaş			Kayseri		Niğde		Toplam
	Periyot Uzunluğu	Periyot Başına Düşen Sikke	%	Periyot Başına Düşen Sikke	%	Periyot Başına Düşen Sikke	%	
491-527	36	8	2,38	41	1,21	25	1,76	74
527-565	38	9	2,54	66	1,85	57	3,80	132
565-582	17	4	2,53	64	4,01	49	7,31	117
582-610	28	13	4,99	111	4,23	53	4,80	177
610-641	31	3	1,04	17	0,58	8	0,65	28
641-717	76	1	0,14	4	0,05	12	0,40	17
717-802	85	1	0,12	0	0	0	0	1
802-867	65	1	0,16	2	0,03	1	0,03	4
867-970	103	2	0,20	16	0,16	12	0,29	30
970-1030	60	17	3,04	130	2,31	56	2,36	203
1030-1050	20	14	7,52	325	17,34	67	8,50	406
1050-1081	30	20	7,16	161	5,37	45	3,80	226
1081-1453	372	0	0	0	0	9	0,06	9
Toplam		93		937		394		1424

Şekil 3

Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi ve Kayseri ile Niğde Müzelerinde Bulunan Bizans Sikkelerinin Periyotlara Göre Dağılımının Karşılaştırılması / *Comparison of the distribution of the Byzantine Coins in Hacıbektaş Archaeology and Ethnography Museum According to Periods with Byzantine Coins Preserved in Kayseri and Niğde Museums*

Katalog¹

I. Anastasius (MS 491-518)

Konstantinopolis

Follis (Büyük, III. Dönem)

MS 498-518

Ön Yüz: DNANASTA-SIUSPPAVC

Zırh ve paludamentum giymiş, başında diadem bulunan sağa dönük İmparator Anastasius büstü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi, üstte haç, harfin sağında ve solunda bulunan boşluklarda birer yıldız, altta off. harfi. Kesimde: CON.

1*. AE, 35 mm, 17.12 gr., ky. 6, Off. €, Ref.: DOC I, s. 21, no. 23i.2, Env.no.: 1878

2*. AE, 31 mm, 16.92 gr., ky. 6, Off. B, Ref.: DOC I, s. 19, no. 23b.6, Env.no.: 1877

3. AE, 33 mm, 16.92 gr., ky. 6, Off. A, Ref.: DOC I, s. 19, no. 23a.7, Env.no.: 372

4. AE, 33 mm, 15.40 gr., ky. 6, Off. €, Ref.: DOC I, s. 21, no. 23i.7, Env.no.: 468

5. AE, 32 mm, 17.85 gr., ky. 6, Off. Γ, Ref.: DOC I, s. 20, no. 23d.5, Env.no.: 508

6. AE, 34 mm, 19 gr., ky. 6, Off. A, Ref.: DOC I, s. 18, no. 23a.1, Env.no.: 547

20 Nummi

MS 498-518

Ön yüz: DNANASTA-SIUSPPAVC

Zırh ve paludamentum giymiş, başında diadem bulunan sağa dönük İmparator Anastasius büstü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten K harfi, harfin solunda haç ve sağında off. harfi.

7*. AE, 23 mm, 8.12 gr., ky. 6, Off. Γ, Ref.: DOC I, s. 24, no. 24d.2, Env.no.: 228

I. Iustinus (MS 518-527)

Konstantinopolis

Follis

MS 518-527

Ön yüz: DNIVSTI-NVSPPAVC

Zırh ve paludamentum giymiş, başında diadem bulunan sağa dönük İmparator I. Iustinus büstü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi, üstte haç, harfin sağında ve solundaki boşluklarda birer yıldız, altta off. harfi. Kesimde: CON.

8*. AE, 33 mm, 18, 15 gr., ky. 6, Off. €, Ref.: DOC I, s. 40, no. 8e.4, Env.no.: 1880

I. Iustinianus (MS 527-565)

Konstantinopolis

Follis

MS 527-538

Ön yüz: DNIVSTINI-ANVSPPAVC

Zırh ve paludamentum giymiş, başında diadem bulunan sağa dönük İmparator I. Iustinianus büstü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi, üstte haç, harfin solundaki boşlukta yıldız, sağındaki boşlukta haç. Altta off. harfi. Kesimde: CON.

9*. AE, 30 mm, 16.10 gr., ky. 6, Off. A, Ref.: DOC I, s.78, no. 28a.1, Env.no.: 60

1 Katalogta bulunan kısaltmalar: Off: Officinae, (Ünal, 2020, s. 188), AE: bakır, AV: Altın, AR: Gümüş, ky: Kalıp Yönü, Env.no: Müze envanter numarası. Ref: sikkenin benzerinin yer aldığı kaynakça. Sikkelerin tarihlendirilmesi ve sınıflandırılması Dumbarton Oaks Sikke Kataloğu ile ilgili yayınlara göre yapılmıştır ve bu yayınlar DOC I, II ve III olarak kısaltılmıştır. Bak. (DOC I: Bellinger, 1966; DOC II: Grierson, 1968; DOC III: Grierson, 1973). Katalog numarasının yanında bulunan (*) işareti fotoğrafları verilen sikkeleri belirtmektedir, bak. Levha 1-4. Katalogun hazırlanmasında ise Türkiye Müzeleri'nde bulunan sikkeler ile ilgili yayınlara başvurulmuştur (Demirel-Gökalp, 2009a; Demirel-Gökalp, 2014; Ünal, 2012).

10. AE, 29 mm, 15.65 gr., ky. 6, Off. A, Ref.: DOC I, s.78, no. 28a.1, Env.no.: 507

Follis

MS 541-542

Ön yüz: DNIVSTINI-ANVSPPAVC

Cepheden, zırh giyimli, başında tüy sorguçlu miğfer ve diadem bulunan İmparator I. Iustinianus büstü. İmparatorun sol omzunda üzerinde süvari betimi bulunan kalkan, sağ elinde haçlı globus, solundaki boşlukta haç.

Arka Yüz: Ortada bakır sikkenin değerini belirten M harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda iktidar yılını belirten harfler, altta off. harfi. Kesimde: CON.

11. AE, 34 mm, 19. 12 gr., ky. 6, Off. Δ, Tarih:X -Ч, Ref.: Ref.: DOC I, s.88, no. 40d.1 Env.no.: 274

Follis

MS 542-543

Ön yüz: Aynı

Arka yüz: aynı

12*. AE, 34 mm, 19.40 gr., ky. 7, Off. B, Tarih: X-ЧI, Ref.: DOC I, s.88, no. 41b.1, Env.no.: 1884

Kyzikos

Follis

MS 555-556

Ön Yüz: DNIVSTINI-ANVSPPAVC

Cepheden, zırh giyimli, başında tüy sorguçlu miğfer ve diadem bulunan İmparator I. Iustinianus büstü. İmparatorun sol omzunda üzerinde süvari betimi bulunan kalkan, sağ elinde haçlı globus, solundaki boşlukta haç.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda iktidar yılını belirten harfler, altta off. harfi. Kesimde: KYZ.

13*. AE, 32 mm, 17.80 gr., ky. 5, Off. B, Tarih: X-X-ç-II, Ref.: DOC I, s.129, no. 179b.1, Env.no.: 1879

Antiokheia

Follis (Tip 3)

MS 533-537

Ön Yüz: DNIVSTINI-ANVSPPAVC

Zırh ve paludamentum giymiş, başında diadem bulunan sağa dönük İmparator I. Iustinianus büstü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi, üstte haç, harfin sağında ve solunda bulunan boşluklarda birer yıldız, altta Off. harfi. Kesimde: +THEЧP+.

14. AE, 32 mm, 15.21 gr., ky. 6, Off. A, Ref.: DOC I, s.138, no. 210a.1, Env.no.: 25

15. AE, 30 mm, 15.35 gr., ky. 6, Off. A, Ref.: DOC I, s.138, no. 210a.1, Env.no.: 105

16*. AE, 31 mm, 13.48 gr., ky. 5, Off. A, Ref.: DOC I, s.138, no. 210a.1, Env.no.: 371

10 Nummi (Tip D)

Tarihi Okunamayan

Ön Yüz: [DNIVSTINI]-ANVSPP[AVC]

Cepheden, zırh giyimli, başında tüy sorguçlu miğfer ve diadem bulunan, sağ elinde haçlı globus tutan İmparator I. Iustinianus büstü. Lejantın ilk sırası ve sondaki harfler okunamıyor. İmparatorun, solundaki boşlukta haç var.

Arka Yüz: Ortada I harfi ve üstte haç, solda A/N/NO. Kesimde: THU. Sağda iktidar yılını belirten rakamlar okunamamaktadır.

17. AE, 20 mm, 4.35 gr., ky. 6, Off. ?, Tarih: ?, Ref.: DOC I, s.152, no. 255, Env.no.: 474

II. Iustinus (MS 565-578)

Nikomedia

Follis

MS. 571-572

Ön yüz: DNIVSTI-NVSPPAVC

Cepheden, tahtta, başlarında nimbus bulunan, solda sağ elinde haçlı globus ile II. Iustinus ve sağda sağ elinde haçlı asa ile eşi Sophia.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda iktidar yılını belirten rakamlar, altta off. harfi. Kesimde: NIKO.

18*. AE, 25 mm, 14 gr., ky. 12, Off. B, Tarih: çI, Ref.:DOC I, s.228, no.97c.1, Env.no.: 70

Follis

MS 573-574

Ön yüz: Aynı

Arka yüz: Aynı

19. AE, 28 mm, 13 gr., ky. 6, Off. A, Tarih: çI-II, Ref.: DOC I, s.229, no. 99c.2, Env.no.: 469

Antiokheia

Follis

MS 574-575

Ön yüz: Lejant okunamıyor. Solda II. Iustinus ve sağda eşi Sophia cepheden tahtta oturuyor. İki figür aralarında bulunan uzun haçlı globusu tutuyorlar. II. Iustinus sağ elinde, Sophia ise sol elinde uzun asa tutmaktadır.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar ve yıldız, altta off. harfi. Kesimde: ТНЄЧР.

20*. AE, 31 mm, 14.45 gr., ky. 6, Off. Г, Tarih: X, Ref.: DOC I, s.245, no. 157b.1, Env.no.: 529

Kartaca

Follis

Tarihi Okunamayan

Ön Yüz: DNIVST[INO]-ETSOFAAC

Cepheden, Pendilialı taç giymiş solda II. Iustinus ve sağda eşi Sophia. Başları arasında haç bulunur. Kesimde: VİTA.

Arka Yüz: Ortada bakır sikkenin değerini belirten M harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar, altta off. harfi. Kesimde: KAR.

21*. AE, 28 mm, 16 gr., ky. 12, Off. S, Tarih:?, Ref.: DOC I, s.255, no.198.1, Env.no.: 68

Mauricius Tiberius (MS 582-602)

Konstantinopolis

Solidus

MS 583-601

Ön Yüz: ONmAVRC-TİbPPAVC

Cepheden, zırh ve paludamentum giymiş, tüy sorguçlu ve pendilialı tacı olan, sağ elinde haçlı globus tutan imparator Mauricius büstü.

Arka Yüz: VICTORI-AAVCC, sonda off. harfi. Ortada sol elinde haçlı globus ve sağ elinde ucu staurogram ile biten asa tutan cepheden melek tasviri. Kesimde: CONOB.

22*. AV, 21 mm, 4.45 gr., ky. 12, Off. A, Ref.: DOC I, s.296, no. 5a.1, Env.no.:1759

Follis

MS 582-583

Ön Yüz: DNTIBER-MAVRC[PPA]

Cepheden, zırh ve paludamentum giymiş, sağ elinde haçlı globus tutan, haçlı ve pendilialı tacı olan İmparator Mauricius büstü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar, altta off. harfi. Kesimde: CON.

23*. AE, 30 mm, 12 gr., ky. 6, Off. €, Tarih: I, Ref.: DOC I, s.302, no.20d.1, Env.no.: 69*Follis*

Ön Yüz: Aynı fakat lejant farklı. ONMAVRIC-TIBERIPPAVC

Arka Yüz: Aynı.

MS 584-585

24. AE, 31 mm, 11, 76 gr., ky. 6, of: Γ, Tarih: II-I, Ref.: DOC I, s.303, no.25, Env.no: 420*Follis*

Ön Yüz: Aynı. Lejant, no. 24 ile aynı.

Arka Yüz: Aynı.

MS 592-593

25*. AE, 30 mm., 12 gr., ky. 7, Off. Δ, Tarih: X-I, Ref.: DOC I, s.307, no.34a, Env.no.: 1770*20 Nummi*

MS 585-586

Ön yüz: [O]NMAVR-ICPPA

Cepheden, haçlı ve pendilialı tacı olan, zırh ve paludamentum giymiş ve sağ elinde haçlı globus tutan İmparator Mauricius büstü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten K harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar, altta off. harfi.

26*. AE, 22 mm., 6 gr., ky. 12, Off. A, Tarih:II-II, ref.: DOC I, s.312, no. 49a. Env.no.: 388**Thessalonika***20 Nummi*

MS 595-596

Ön Yüz: ONMAVRC-TIBPPAVC

Cepheden, tüy sorguçlu ve pendilialı tacı olan, zırh ve paludamentum giymiş ve sağ elinde haçlı globus tutan İmparator Mauricius büstü.

Arka Yüz: Ortada bakır sikkenin değerini belirten K harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar. Kesimde: TCS.

27*. AE, 20 mm., 6 gr., ky. 6, Tarih: XΔ, ref.: Sear, 2006, s. 122, no. 509. Env.no.:476**Antiokheia***Follis*

MS 596-597

Ön Yüz: ONMAΥΓ-ICNPAΥT

Cepheden, yonca biçimli süslü ve pendilialı tacı olan, konsül kıyafeti giymiş, sağ elinde mappa ve sol elinde kartallı asa tutan İmparator Mauricius büstü.

Arka Yüz: Ortada bakır sikkenin değerini belirten M harfi ve üstünde haç, solda A/N/NO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar altta off. harfi. Kesimde: τΗΕΥΡ.

28. AE, 20 mm., 11.2 gr., ky. 6, Off. Γ, Tarih: X-Ç, ref.: DOC I, s.343, no. 167b.1, Env.no.: 216

29* AE, 30 mm., 12 gr., ky. 6, Off. Ε, Tarih: X-Ç ref.: DOC I, s.343, no. 167c, Env.no.: 1771

Phocas (MS 602-610)

Konstantinopolis

Solidus (Tip IV)

MS 607-610

Ön Yüz: ΘNNFOCAS-PERPAVC

Cepheden, zırh ve paludamentum giymiş, sağ elinde haçlı globus tutan, sakallı ve ortasındaki kürenin üzerinde haç bulunan pendiliyasız taç takan İmparator Phocas büstü.

Arka Yüz: VICTORI AVÇI, sonunda off. harfi. Ortada cepheden verilmiş, sağ elinde sonu Staurogram ile biten uzun asa ve sol elinde haçlı globus tutan ayakta melek figürü. Kesimde: CONOB.

30* AV, 21 mm, 4.45 gr., ky. 7, Off. I, Ref.: DOC, II/1, s.157, no.10j.2, Env.no.: 1757

Follis (Tip 2)

MS 605-606

Ön yüz: [ΘMFOCAS]-PERPAVC

Cepheden, konsül kıyafeti giymiş, sağ elinde mappa, sol elinde haç tutan, sakallı ve ortasındaki kürenin üzerinde haç bulunan pendiliyasız taç giymiş İmparator Phocas büstü.

Arka yüz: Ortada follis değer işareti olan (XXXX), yukarıda ANNO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar. Kesimde: CON, sonunda off. harfi.

31* AE, 31 mm., 11.3 gr., ky. 6, Off. Ε, Tarih: II- II, ref.: DOC 2/1, s. 164, no. 28e. Env.no.: 255

Nikomedia

Follis (Tip 2)

MS 605-606

Ön Yüz: [ΘMFOCA]-PERAVÇ

Cepheden, konsül kıyafeti giymiş, sağ elinde mappa, sol elinde haç tutan, sakallı ve ortasındaki kürenin üzerinde haç bulunan pendiliyasız taç giymiş İmparator Phocas büstü.

Arka Yüz: Ortada follis değer işareti olan (XXXX), yukarıda ANNO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar. Kesimde: NIKO, ve sonunda off. harfi.

32* AE, 32 mm., 11.3 gr., ky. 6, Off. B, Tarih: II-II, ref.: DOC 2/1, s. 177, no. 56. Env.no.: 298

Kyzikos

Follis (Tip 2)

MS 608-609

Ön yüz: ΘNFOCAS-[PERPAVC]

Cepheden, konsül kıyafeti giymiş, sağ elinde mappa, sol elinde haç tutan, sakallı ve ortasındaki kürenin üzerinde haç bulunan pendiliyasız taç giymiş İmparator Phocas büstü. Solda ANNO, kesimde: KYZ.

Arka Yüz: Ortada follis değer işareti olan (XXXX), yukarıda ANNO, sağda imparatorun iktidar yılını belirten rakamlar. Kesimde: KYZ. Off. harfi okunamamaktadır.

33* AE, 32 mm., 11.32 gr., ky. 6, Off. ?, Tarih: çI, ref.: DOC 2/1, s.183, no.74. Env.no.: 1853 (Çifte darp).

Antiokheia

Follis (Tip 1)

MS 606-607

Ön Yüz: ONFOCA- NEPEAV

Cepheden, ayakta, üzerinde haç bulunan pendiliyalı taç giymiş İmparator Phocas ve Leontia. Figürlerin başları arasında haç. Phocas sağ elinde haçlı globus, Leontia sağ elinde X formunda haç tutmaktadır.

Arka Yüz: Ortada follis değer işareti olan m harfi, yukarısında haç, solda A/N/N/O, sağda iktidar yılını belirten rakamlar. Kesimde: τΗΕΨΡ.

34*. AE, 25 mm., 10,35 gr., ky. 6, Tarih: Ψ, ref.: DOC 2/1, s. 188, no. 87.1. Env.no.: 71

Heraclius (MS 610-641)

Konstantinopolis

Solidus Tip 2 (A-a)

MS 613-616

Ön Yüz: ddNNhERACLIUSEτhERA[CONSt]PPAVC

Solda cepheden tasvir edilmiş, kısa sakallı haçlı taç ve khlamys giyimli Heraclius büstü. Sağda cepheden, daha küçük boyutta sakalsız haçlı taç ve khlamys giyimli Heraclius Constantinus büstü. İki figürün başları arasında haç.

Arka Yüz: VICTORIA-AvçΨ, sonunda off. harfi. Ortada üç basamaklı kaide üzerinde potent haç. Kesimde: CONOB.

35*. AV, 21 mm, 4,45 gr., ky. 6, Off. A, Ref.: DOC 2/1, s. 247, no. 8a. Env.no.: 1760 (Çifte darp).

Solidus Tip 2 (A-b)

MS 613-616

Ön yüz: Aynı.

Arka Yüz: aynı fakat haçın sağındaki boşlukta N harfi var.

36*. AV, 21 mm, 4,45 gr., ky. 6, Off. E, Ref.: DOC 2/1, s. 248, no. 9a.2. Env.no.:1758

Follis (Tip 2)

MS 613-616

Ön Yüz: [dd]NNhERAC[LI-SτhERACONSt]PAV

Ayakta cepheden iki figür. Solda Heraclius, khlamys giyimli, başında haçlı taç bulunmakta ve sağ elinde haçlı globus. Sağda Heraclius Constantinus khlamys giyimli başında haçlı taç, sağ elinde haçlı globus var. İki figürün başları arasında haç. ANNO ve XXXX okunmaktadır.

Arka yüz: Ortada bakır sikkenin değerini belirten M harfi, üstünde khristogram, solda A/N/N/O, sağda iktidar yılını belirten rakamlar, aşağıda off. harfi. Kesimde: CON. PERPAV lejantı okunmaktadır.

37*. AE, 30 mm., 11.65 gr., ky. 5, Off. Δ, Tarih: II-I, ref.: DOC 2/1, s. 286, no.82b. Env.no.: 73, (Phocas sikkesi üzerine çifte darp).

II. Constans (MS 641-668)

Konstantinopolis

Follis (Tip 1)

MS 641-642

Ön Yüz: ENTγTO-NIKA

Cepheden, ayakta, khlamys ve haçlı taç giyimli, sağ elinde üzerinde haç bulunan uzun asa, sol elinde ise haçlı globus tutan İmparator II. Constans figürü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten m harfi, yukarıda yıldız, solda A/N/A, sağda N/E/O/ς, aşağıda A.

38*. AE, 20 mm., 7.25 gr., ky. 6, ref.: DOC 2/2, s.443, no. 59d.2. Env.no.: 1723

III. Leon (MS 717-741)

Konstantinopolis

Miliaresion

MS 720-741

Ön Yüz: 3 sıra nokta bordürlü bir alan içerisinde 4 sıra halinde lejant: LEON/SCONSt/AnτInEE/CΘEΨBA/SILIS.

Arka Yüz: 3 sıra nokta bordürlü bir alan içerisinde, ortada üç basamak üzerinde potent haç ve haçı çevreleyen lejant: IhSΨSXRISt-τΨSnICA.

39*. AR, 20 mm., 2,06 gr., ky. 12, ref.: DOC, 3/1, s.252, no.22b.2. Env.no.: 1762

Theophilos (MS 829-842)

Konstantinopolis

Follis (Tip 1)

MS 829-831

Ön Yüz: ΘΕ-ΟΦΙΛΒΑΣΙΛ

Cepheden, üstünde haç bulunan taç ve khlamys giyimli, sağ elinde patrik haçı, sol elinde akakia tutan İmparator Theophilos büstü.

Arka Yüz: Ortada sikkenin değerini belirten M harfi, yukarıda haç, solda X/X/X, sağda N/N/N. Kesimde: θ.

40*. AE, 29 mm., 6,75 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/1, s.433, no.13.7. Env.no.: 1854

VI. Leon (MS 886- 912)

Konstantinopolis

Follis (Tip 3)

MS 886-912

Ön Yüz: + LEONBAS-ILEVSROM

Cepheden, kısa sakallı, başında haçlı tacı olan, khlamys giyimli, sol elinde akakia tutan VI. Leon büstü.

Arka Yüz: Dört satır lejant: + LEON / ENΘEOBA / SILEVSR / OMEOON.

41*. AE, 25 mm., 8,65 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 519, no. 8.8. Env.no.: 527

VII. Konstantinos (MS 913- 959)

Konstantinopolis

Follis (Tip 5)

MS 945-950

Ön Yüz: +CONST'BA-SIL'ROM

Cepheden, sakallı, loros ve üzerinde haç bulunan taç giymiş, sağ elinde akakia ve sol elinde haçlı globus tutan VII. Konstantinos büstü.

Arka Yüz: Dört satır lejant: +CONST' / CHΘEOBA/SILEVSR/OMEOON.

42*. AE, 25 mm., 7,60 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 566, no. 26.8. Env.no.: 1882

Anonim Follisler (MS 970-1092)

A2 Grubu

MS 976-1030

Ön Yüz: + EMMANOVHA

Cepheden, sakallı, başında haçlı nimbus olan, tunik ve himation giymiş, sağ elini pelerinin kenarından tutarak takdis pozisyonunda yukarıya doğru kaldırmış, sol eliyle İncil tutan İsa büstü. Haçın her bir kolunda ve incil kapağı üzerinde varyasyonlara göre farklılık gösteren bezemeler bulunur. İsa'nın omzunun üstünde sol boşlukta IC, sağ boşlukta XC bulunmaktadır.

Arka Yüz: Dört satır halinde lejant: ΙΗΣΥΣ / ΧΡΙΣΤΟΣ / ΒΑΣΙΛΕΥΣ / ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Lejantın altında ve üstünde sikkenin ait olduğu varyasyona göre farklılık gösteren süslemeler görülür.

Varyasyon 1: Nimbus üzerindeki haçın her bir kolunda birer nokta bezeme, kitap üzerinde ortada bulunan iki noktayı çevreleyen nokta bezeme şeridi. Arka yüzde Lejantın altında ve üstünde — — — — —

43*. AE, 32 mm., 16.15 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 650, no. A2.1.1. Env.no.: 64

Varyasyon 5: Haçın her bir kolunda ikişer nokta, kitap üzerinde ortada bulunan tek noktayı çevreleyen nokta bezeme şeridi. Arka yüzde lejantın altında ve üstünde tek nokta.

44*. AE, 28 mm., 12.17 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 652, no. A2.5.1. Env.no.: 249

Varyasyon 8: Haçın her bir kolunda ikişer nokta, kitap üzerinde ortada bulunan tek noktayı çevreleyen nokta bezeme şeridi. Arka yüzde lejantın altında ve üstünde; (∴)

45*. AE, 31 mm., 13.27 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 653, no. A2.8. Env.no: 267

Varyasyon 24: Haçın her bir kolunda ikişer nokta, kitap üzerinde ortada bulunan iki noktayı çevreleyen nokta bezeme. Arka yüzde lejantın altında ve üstünde;

46. AE, 27 mm., 10.30 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2.24.9. Env.no: 61

47*. AE, 30 mm., 10.75 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2.24.9. Env.no: 85

48. AE, 28 mm., 12.80 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 648, no. A1.1. Env.no: 187

49. AE, 28 mm., 9.67 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2.24.9. Env.no: 189

50. AE, 26 mm., 10.30 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 648, no. A1.1. Env.no: 220

51. AE, 30 mm., 9.13 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2.24.9. Env.no: 258

52. AE, 28 mm., 9.12 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2.24.4. Env.no: 325

Varyasyon 31: Haçın her bir kolunda haç işareti, kitap üzerinde ortada bulunan tek noktayı çevreleyen nokta bezeme şeridi. Arka yüzde lejantın altında ve üstünde; * ↑ *

53*. AE, 32 mm., 15.80 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 663, no. A2.31.1. Env.no: 78

Varyasyon 40a: Haçın her bir kolunda; ∴ kitap üzerinde; ∴ arka yüzde lejantın altında; lejantın üstünde;

54. AE, 28 mm., 11.68 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 668, no. A2.40b.1. Env.no: 575

Varyasyon 41: Haçın her bir kolunda; ✕ kitap üzerinde; ✕ arka yüzde lejantın altında ve üstünde; (- ◇ -).

55. AE, 30 mm., 12.58 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 668, no. A2.41.1. Env.no: 108

56*. AE, 30 mm., 12.75 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 668, no. A2.41.1. Env.no: 1881

Varyasyon 45: Haçın her bir kolunda, kitap üzerinde ve arka yüzde lejantın altında ve üstünde sırasıyla; | ∴ | - Φ - | - Φ -

57*. AE, 28 mm., 9 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 671, no. A2.45.7. Env.no: 373

Varyasyon 47: Haçın her bir kolunda; (□), kitap üzerinde; (∴), arka yüzde yazının üstünde ve altında; (□).

58. AE, 28 mm., 7 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 672, no. A2.47.23. Env.no: 107

59. AE, 26 mm., 11.52 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 672, no. A2.47.9. Env.no: 224

B Grubu

MS 1030-1035/42 (?)

Ön Yüz: +EmmA-NOVHA

Cepheden, sakallı, başında haçlı nimbus olan, tunik ve himation giymiş, sağ elini pelerinin kenarından tutarak takdis pozisyonunda yukarıya doğru kaldırmış, sol eliyle nokta bezemeli kapağı olan İncil tutan İsa büstü. Haçın kollarında, her köşesinde nokta bulunan kare işaretleri, İsa'nın omuzlarının üzerindeki sağ ve sol boşluklarda IC ve XC.

Arka Yüz: Ortada iki basamaklı kaide üzerinde haç, haçın yatay kollarının üstünde solda (IS) ve sağda (XS); yatay kollarının altında solda (BAS-ILE) ve sağda (BAS-ILE) lejanti.

60. AE, 30 mm., 12.25 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B.11. Env.no: 7

61. AE, 32 mm., 12.35 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B.13. Env.no: 72

62. AE, 25 mm., 11.15 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B.28. Env.no: 75

63. AE, 30 mm., 8.30 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 679, no. B.56. Env.no: 103

64. AE, 29 mm., 9.45 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 679, no. B.51. Env.no: 104

65. AE, 30 mm., 12.40 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B.18. Env.no: 297

66. AE, 27 mm., 12 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B.22. Env.no: 573

67. AE, 27 mm., 11.15 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B.28. Env.no: 576

68*. AE, 27 mm., 11.25 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B.28. Env.no: 1720

69. AE, 28 mm., 7.45 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 679, no. B.59. Env.no: 1852

C Grubu

MS 1042 (?) - 1050

Ön Yüz: EmmA-NOVHA

Sakallı, tunik ve himation giyimli dizlerine kadar cepheden betimlenmiş, haçlı nimbuslu İsa Antiphonetes figürü. İsa sağ elini takdis pozisyonunda yukarı kaldırırken, sol eli ile kapağının üzerinde bordür içerisinde nokta bezemeler bulunan İncil'i tutmaktadır. Haçın her bir kolunda birer nokta bezeme, İsa'nın omuzlarının üzerindeki sağ ve sol boşlukta IC ve XC.

Arka Yüz: Ortada, her bir kolunun ucunda nokta bezeme ve üzerinde Mücevher taşı motifleri olan bir haç, Haçın kolları arasında kalan köşelerdeki boşluklarda üstte; IC-XC, ve altta; NI-KA lejantı.

70. AE, 30 mm., 11.20 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C.7. Env.no: 84

71. AE, 30 mm., 11.15 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C.8. Env.no:186

72*. AE, 27 mm., 10.05 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C.13. Env.no: 295

73. AE, 27 mm., 8.60 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C.28. Env.no: 1855

D Grubu

MS 1050-1060

Ön Yüz: Lejant yok. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC. Cepheden, kare bir arkalığa sahip tahtta oturan, başında haçlı nimbus bulunan, tunik ve himation giyimli, sakallı İsa figürü. İsa sağ elini takdis işareti yaparak göğsüne doğru kaldırmış, sol eli ile dizine oturttuğu üzerinde nokta bezemelerin yer aldığı İncil'i tutar. Haçın her bir kolunda nokta şeklinde bezeme.

Arka Yüz: Üzerinde; (- + -) işareti, altında; (-v-) işareti bulunan üç sıra halinde lejant: ISXS / bASIE / bASIL.

74. AE, 27 mm., 8.50 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 686, no. D.15. Env.no: 217

75. AE, 25 mm., 10.30 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 685, no. D4. Env.no: 318

76. AE, 27 mm., 6.30 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 687, no. D.32. Env.no: 470

77. AE, 27 mm., 8.15 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 686, no. D.24. Env.no: 572

78. AE, 27 mm., 9.27 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 686, no. D.12. Env.no: 577

79*. AE, 28 mm., 9.55 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 686, no. D.10. Env.no: 1883

G Grubu

MS 1065-1070

Ön Yüz: Lejant yok. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC. Büyük nokta bezemeli bordürle çevrelenmiş alanda sakallı, tunik ve himation giyimli, haçlı nimbuslu cepheden İsa büstü. İsa sağ eliyle takdis işareti yaparak pelerinin kenarından, sol eliyle rulo tutar.

Arka Yüz: Sağ ve sol boşluklarda MP ve ΘV. Büyük nokta bezemeli bordürle çevrelenmiş alan içerisinde orans duruşta, tunik ve maphorion giymiş, nimbuslu, cepheden Meryem büstü.

80*. AE, 27 mm., 6 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 694, no. G.26. Env.no: 1721 (Çifte darp).

H Grubu

MS 1070-1075

Ön Yüz: Lejant yok. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC. Cepheden, sakallı, tunik ve himation giymiş, haçlı nimbuslu İsa büstü. İsa, sağ elini takdis işareti yaparak göğüs hizasına kaldırmış, sol elinde nokta bezemeli kapağı olan incil tutmaktadır. Haçın her bir kolunda (::).

Arka Yüz: Lejant yok. Ortada, sağ ve sol altta yer alan bitki bezemeler içerisinde yükselen patrik haçı. Haçın uçlarında, iki küçük nokta arasında konumlanmış tek büyük nokta şeklinde süslemeler.

81*. AE, 27 mm., 7.45 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 694, no. H.2. Env.no: 219

X. Konstantinos (1059-1067)

Follis (Tip 1)

MS 1059-1067

Ön Yüz: +EMMANOVHA

Kare souppedion üzerinde, cepheden, ayakta, sakallı, tunik ve himation giymiş, haçlı nimbuslu İsa figürü. İsa sağ eli ile pelerinini, sol eli ile İncil tutmaktadır. Haçın her bir kolunda nokta bezeme. Sol ve sağ boşlukta IC ve XC.

Arka Yüz: Solda: ΕΥΔΚΑΥΤΟ, sağda: ΚΩΝΣΤΑΝ

Aralarında, üç basamaklı kaide üzerinde ve ortasında haç bulunan labarumu tutan solda Eudokia ve sağda X. Konstantinos cepheden, sağ ellerini göğsüne kaldırmış ve ayakta. İki figür de loros ve pendilialı taç giyimlidir.

82. AE, 27 mm., 6 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.19. Env.no: 92

83. AE, 27 mm., 7.80 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.19. Env.no: 106

84. AE, 28 mm., 8.40 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.13. Env.no: 132

85. AE, 28 mm., 8.32 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.13. Env.no: 188

86. AE, 29 mm., 8.65 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 776, no.8.21. Env.no: 403 (Anonim Follis D üzerine çift darplı)

87*. AE, 28 mm., 7.80 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.13. Env.no: 466 (Çifte darp)

88. AE, 29 mm., 8.40 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.13. Env.no: 528

89. AE, 27 mm., 9.40 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.9. Env.no: 1719

90. AE, 29 mm., 9.48 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.9. Env.no: 1722

91. AE, 30 mm., 10.15 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 775, no.8.5. Env.no: 1856

Follis (Tip 2)

MS 1059-1067

Ön Yüz: +ΕΜΜΑ-ΝΟΒΗΑ

Cepheden, sakallı, tunik ve himation giymiş, haçlı nimbuslu İsa büstü. İsa, sağ elini takdis işareti yaparak göğüs hizasına kaldırmış, sol elinde nokta bezemeli kapağı olan incil tutar. Haçın her iki kolunda nokta bezeme. İsa'nın omuzlarının üzerindeki boşluklarda, sol tarafta IC ve sağ tarafta XC.

Arka Yüz: +ΚΨΝΡΑCΙ-ΑΕΥCΟΔΟΒΚ

Cepheden, loros giymiş, haçlı ve pendilialı tacı olan, sağ elinde uzun haç, sol elinde ise akakia tutan İmparator X. Konstantinos büstü.

92. AE, 28 mm., 7.10 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 778, no.9.9. Env.no: 218

93*. AE, 30 mm., 10.70 gr., ky. 6, ref.: DOC 3/2, s. 777, no.9.3. Env.no: 1726

Extended Abstract

BYZANTINE COINS FROM HACIBEKTAŞ ARCHAEOLOGY AND ETHNOGRAPHY MUSEUM

The Hacibektaş Archaeology and Ethnography Museum, which is situated in the Hacibektaş district of Nevşehir Province, houses a collection of 1,798 coins. Of these, 1,705 coins are attributed to the Hellenistic, Roman, and Islamic periods, while the Byzantine coins feature a total of 93 pieces: 4 gold, 1 silver, and 88 bronze coins (Tables 1 and 2). The earliest coins among Byzantine Pieces date back to the reign of Anastasius I (491–518), while the latest are represented by a class H anonymous follis. Of the four gold coins, two were minted during the reigns of Maurice (582–602) and Phocas (602–610), and the remaining two are from the era of Heraclius (610–641). The collection's only silver coin is a Miliarion issued under Leo III (Demirel-Gökalp, 2009a, p. 14; Morrisson, 2002, p. 929; Ünal, 2012, p. 7–8). As for the bronze coins, 33 belong to the Early Byzantine period (498–641), 2 are from the so-called Dark Ages (641–842), and 53 were struck between 886 and 1075, within the Middle Byzantine era (842–1204), (Table 1), (Demirel-Gökalp, 2014, p. 12; 2016, p. 329).

This article begins with a detailed analysis of the Byzantine coins in the Hacibektaş Archaeology and Ethnography Museum. It then compares the numbers of coins in the museum with those in the collections of the Kayseri and Niğde Museums. The comparison is made by first analyzing the coins from the three museums in Byzantine Cappadocia by dividing them according to emperors and evaluating the proportions in the increase or decrease of coin numbers from one emperor to the next. Then it is followed by evaluation which organizes the coins into thirteen distinct periods and analyzes them using the formula: “coins per period / period length × 1000 / total found. This formula, first introduced by Metcalf and now widely used by scholars studying regional coin circulation, determines the average annual loss per 1,000 coins (Demirel-Gökalp, 2014, p. 14-15; 2016, p. 327-29; 2017b, p. 381-393; Metcalf, 1960, p. 429-444).

These comparisons hold significant value, as they allow for a more detailed examination of coin circulation in Byzantine Cappadocia. By incorporating the coin data from the Hacibektaş Archaeology and Ethnography Museum with figures already published from the Kayseri and Niğde museums, our understanding of the coin circulation in the region is notably enhanced (Métivier & Prigent, 2010, p. 577-618; Yuka, 2012; Tektaş & Altuner 2020, p. 115-182). Both examinations and the resulting tables offer a clearer picture: even though the total coin counts vary considerably between the Kayseri Museum, Niğde Museum, and Hacibektaş Archaeology and Ethnography Museum, the patterns of increase and decrease in coin numbers across periods remain directly proportional. When the coins from all three museums, published to date, are grouped into emperors and thirteen periods, it becomes evident that in both situations fluctuations in coin frequencies closely mirror the political developments that occurred in Cappadocia during those times.

As Table 6 demonstrates, coin numbers rise through the first four periods, but from the fifth period onward—after 610 AD—they begin to decline, reaching nearly zero by the end of the sixth period across all three museums. This trend endures until the conclusion of the ninth period, around 970 AD. Subsequently, the tenth, eleventh, and twelfth periods witness a marked resurgence in coin numbers, but this growth reduces in the thirteenth period, when coins become almost entirely absent regionally. These patterns closely reflect the historical and economic circumstances affecting Cappadocia. Comparing the tabulated coin fluctuations from local museums with significant historical events enables us to better understand how external factors influenced coin circulation. Métivier and Prigent (2010) undertook similar analysis, examining coin increases and decreases in the Kayseri and Niğde Museums in order to find the relations between political circumstances and coin circulation in Byzantine Cappadocia. The aim of this paper is then to broaden the study's regional scope by including coins from the Hacibektaş Archaeology and Ethnography Museum.

Analysis of the coins using the previously described methods indicates that Early Byzantine Cappadocia experienced notable economic prosperity, which is evident from the high coin counts in all three museums. However, after 600 AD, there is a decline in coin numbers paralleling with regional turmoil and suffering from repeated invasions. During the reign of Emperor Heraclius, Byzantine Cappadocia faced Sassanid attacks; Kaisareia was occupied for over a year in 611 before being reclaimed in 612 (Foss, 1975; p. 722-723; Cooper & Decker, 2012, p. 21). Following the Sassanid attacks, sustained Arab incursions began in the later reign of Heraclius. Between 634 and 641, key

territories such as Syria, Jerusalem, Armenia, and Egypt fell to Arab forces (Kaegi, 1992, p. 66-205; Avcı, 2020, p. 54-79). These wars destabilized Byzantium and left Anatolia vulnerable. In 646, Muawiyah led the first Arab siege of Cappadocia, which lasted ten days (Uçar, 1990, p. 69; Cooper & Decker, 2012, p. 23). For the next three centuries, Arab armies persistently targeted Anatolia and Cappadocia, seizing cities and turning them into bases. Melitene fell in 654, Koloneia was attacked in 664, Caesarea was plundered in 726, and Nyssa in 838 (Cooper & Decker, 2012, p. 15; Avcı, 2020, p. 77-78).

This prolonged instability led to migration and the transformation of cities into military outposts (Haldon & Kennedy, 2004, p. 85-87; Haldon, 2007, p. 215-219; Cooper & Decker, 2012, p. 26; Ousterhout, 2019, p. 54). The decline in agriculture and the desertion of settlements between 670 and 950 correspond directly with the drop in coin circulation, highlighting the impact of war and unrest on the local economy (Métivier & Prigent, 2010, p. 583; Ousterhout, 2019, p. 55; Haldon, 2007, p. 219-224; England et al., p. 2008, 1229-1245; Haldon et al., 2014, p. 113-161; Haldon, 2024b, p. 26).

A revival began with the Byzantine recapture of Central Anatolia—particularly Melitene—in 934 AD, as indicated by increased coin finds. This period saw agricultural resurgence, the rise of landowning families, the end of Cappadocia's status as a military frontier, and monastic prosperity (Métivier & Prigent, 2010, p. 585; Ousterhout, 2019, p. 57; Cooper & Decker, 2012, p. 26-44; Haldon, 2024b, p. 26). The increase in coinage from 970 on in the Kayseri, Niğde, and Hacıbektaş Museums reflects this renewed prosperity. The era concluded with Cappadocia's loss in 1074 and Kayseri in 1082 after the Battle of Manzikert (Métivier & Prigent, 2010, p. 586; Ousterhout, 2019, p. 57).

Under Seljuk rule in the following centuries, Cappadocia's artistic and architectural achievement flourished, particularly in the 13th century (Métivier, 2012, p. 235-258; Uyar, 2015, p. 215-231; Uyar, 2010, p. 617-625). Nonetheless, except in the Niğde Museum, coins from the 12th and 13th centuries are absent in the Kayseri and Hacıbektaş collections. This drop in coinage after 1081 aligns with the end of Byzantine dominion in the region.

Kaynakça

- AVCI, C. (2020). *İslam-Bizans ilişkileri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bates, G. E. (1971). *Archaeological exploration of Sardis: Byzantine coins*. Harward University Press.
- Belke, K. (2017). Transport and communication. P. Niewöhner (Ed.), *The archaeology of Byzantine Anatolia: From the end of late antiquity until the coming of the Turks* (s. 28–38) içinde. Oxford University Press
- Bellinger, A. R. (1966). *Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and the Whittemore Collection, Vol. I Anastasius I to Maurice, 491-602*. Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Cooper, J. E. & Decker, M. J. (2012). *Life and society in Byzantine Cappadocia*. Palgrave Macmillan.
- Demirel-Gökalp, Z. (2009a). *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Demirel-Gökalp, Z. (2009b). Malatya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Bizans anonim follisleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 217-250.
- Demirel-Gökalp, Z. (2011). Bolu Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans altın sikkeleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 147-156.
- Demirel-Gökalp, Z. (2014). Bilecik müzesindeki Bizans bronz sikkeleri. *TÜBA-KED*, 12, 11-28.
- Demirel-Gökalp, Z. (2016). Olympos Kazısı 2009-2012 yılları Bizans sikke buluntuları. *Phaelis*, 2, 327-337. <https://doi.org/10.18367/Pha.16023>
- Demirel-Gökalp, Z. (2017a). *Kütahya Müzesi Bizans sikkeleri*. Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Demirel-Gökalp, Z. (2017b). Antik Phrygia'da Bizans sikke dolaşımı. *Sanat Tarihi Dergisi*, 26, 379-393. <https://doi.org/10.29135/std.340054>.
- Dervişoğlu, Ş. (2021). *Sinop Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Bizans sikkeleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- England, A., Eastwood, W. J., Roberts, C. N., Turner, R. & Haldon, J. F. (2008). Historical landscape change in Cappadocia (Central Turkey): A palaeoecological investigation of annually-laminated sediments from Nar Lake. *The Holocene*, 18(8), 1229-1245.
- Erpek, C. (2020). Geç Antik Dönem'de Kapadokya'da kentler. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 642-657. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.801202>.
- Evagrius. (2000). *The ecclesiastical history of Evagrius Scholasticus* (M. Whitby, Çev.). Liverpool University Press.
- Foss, C. (1975). The Persians in Asia Minor and the end of Antiquity. *The English Historical Review*, 90(357), 721-747.
- Gregory, T. E. (2021). *Bizans tarihi* (E. Ermert, Çev.). Yapı Kredi yayınları
- Grierson, P. (1968). *Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume II, Part I and Part II, Phocas to Theodosius III (602-717)*. Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Grierson, P. (1973). *Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume III, Part I and II, Leo III to Nicephorus III (717-1081)*. Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Grierson, P. (1982). *Byzantine coins*. University of California Press.
- Grierson, P. (1999). *Byzantine coinage*. Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Güneş, C. (2021). *Bizans Anadolu'sunda askeri ve idari sistem: Thema sistemi (VII. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Haldon, J. F. & Kennedy, H. (2004). The Arab-Byzantine frontier in the eighth and ninth centuries: Military organisation and society in the borderlands. M. Bonner (Ed.), *Arab-Byzantine relations in Early Islamic Times* (s. 141-178) içinde. Routledge.
- Haldon, J. (2007). Cappadocia will be given over to ruin and become a desert. K. Belke, E. Kislinger, A. Külzer & M. A. Stassinopoulou (Ed.), *Byzantina Mediterranea: Festschrift für Johannes Koder zum 65. Geburtstag*, (s. 215-230) içinde. Böhlau Verlag.
- Haldon, J., Roberts, N., Izdebski, A., Fleitmann, D., McCormick, M., Cassis, M., Doonan, O., Eastwood, W., Elton, H., Ladstätter, S., Manning, S., Newhard, J., Nicoll, K., Telelis, I., & Xoplaki, E., (2014). The climate and environment of Byzantine Anatolia: Integrating science, history and archaeology. *Journal of Interdisciplinary History*, 45(2), 113–161.

- Haldon, J. (2024a). Arab-Byzantine Warfare 660 CE-1040 CE. K. Roy & M. W. Charney (Ed.), *Routledge handbook of the global history of warfare*, (s. 156-176) içinde. Routledge.
- Haldon, J. (2024b). Cappadocia: Old questions, new approaches - A historian's perspective. *Valonia: A Journal of Anatolian Pasts*, 1, 17-33.
- Hendy, M. F. (1985). *Studies in Byzantine monetary economy c. 300-1450*. Cambridge University Press.
- Hild, F. (1977). *Das Byzantinische strassensystem in Kappadokien*. Tabula Imperi Byzantini 2. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Hild, F. & Restle M. (1981). *Tabula Imperii Byzantini 2: Kappadokien (Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos)*. Wien.
- Ioannes Malalas. (1986). *The Chronicle of John Malalas* (E. Jeffreys, M. Jeffreys & R. Scott, Çev.). Australian Association for Byzantine Studies.
- Ireland, S. (2000). *Greek, Roman and Byzantine coins in the Museum at Amasya (Ancient Amaseia) Turkey*. Redwood Books
- Kaegi, W. E. (1992). *Byzantium and the Early Islamic Conquests*. Cambridge University Press
- Kılıç, S. (2014). Bizans anonim follisleri üzerinde görülen İslami kontrmarklar. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 179-189. <https://doi.org/10.13114/MJH.201428438>.
- Kılıç, S. (2016). Byzantine anonymous folles in the Bolu Museum. *Cedrus*, 4, 315-339. <https://doi.org/10.13113/CEDRUS/201619>.
- Lightfoot, C. S. (2002). Byzantine Anatolia: Reassessing the numismatic evidence. *Revue Numismatique*, 158, 229-239.
- Metcalf, D. M. (1960). The currency of Byzantine coins in Syrmia and Slavonia. *Hamburger Beiträge Zur Numismatik*, 4, 429-444.
- Métivier, S. (2005). *La Cappadoce (IVe-VIe siècle): une histoire provinciale de l'Empire romain d'Orient*. Byzantina Sorbonensia 22. Éditions de la Sorbonne
- Métivier, S. & Prigent, V. (2010). La circulation monétaire dans la Cappadoce Byzantine d'après les Collections des Musées de Kayseri et de Niğde. P. Lemerle & G. Dagron (Ed.), *Mélanges Cécile Morrisson, Travaux Et Mémoires* 16, (s. 577-618) içinde. Paris.
- Métivier, S. (2012). Byzantium in question in 13th-century Seljuk Anatolia. G. Saint- Guillaïn & Dionysios Stathakopoulos (Ed.), *Liquid & Multiple: Individuals & identities in the thirteenth-century Aegean*, Centre de Recherche d'Histoire et Civilisation de Byzance. Monographies: 35, (s. 235-258) içinde. Association des amis du Centre d'histoire et civilisation de Byzance.
- Morrisson, C. (2002), Byzantine money: Its production and circulation. A. E. Laiou (Ed.), *The economic history of Byzantium from the seventh through the fifteenth century*, Vol. 3, part 5, (s. 909-966) içinde. Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Morrisson, C. (2017). Coins. P. Niewöhner (Ed.), *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the end of late antiquity until the coming of the Turks*, (s.71-81) içinde. Oxford University Press
- Ousterhout, R. G. (2019). *Bizans toplumunu görünür kılmak: Kapadokya'da sanat, maddi kültür ve yerleşim* (Y. Adam, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Oyarçın, K. & Payveren, M. (2021). Erzurum arkeoloji müzesi Bizans sikkeleri (2005-2017). *TÜBA-KED*, 24, 69-92. <https://doi.org/10.22520/tubaked2021.24.004>.
- Özyurt-Özcan, H. (2007). Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans sikkeleri. 24. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, (s. 1-16) içinde. Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Özyurt-Özcan, H. (2009). Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bizans döneminde ait bir grup anonim sikke. X. *Ortaçağ-Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 3-6 Mayıs 2006, Prof. Dr. H. Örcün Barışta'ya armağan*, (s.539-550) içinde. Gazi Üniversitesi.
- Prokopios. (1971). *Procopius VII: Buildings* (H. B. Dewing, Çev.). Harvard University Press.
- Sear, D.R. (2006). *Byzantine coins and their values*. B. A. Seaby Ltd.
- Tekin, O. (1999). *Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans sikkeleri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Tektaş, M. & Altuner, H. (2020). Bizans sikkeleri. S.Y. Kısacık (Ed.), *Niğde Müzesi sikke kataloğu*, (s. 115-182) içinde. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Uçar, Ş. (1990). *Anadolu'da İslam-Bizans mücadelesi*. İşaret Yayınları.

- Uyar, T. (2015). Thirteenth-century Byzantine art in Cappadocia and the question of Greek painters at the Seljuk court. A. C. S. Peacock, B. De Nicola & S. N. Yıldız (Ed.), *Islam and Christianity in Medieval Anatolia*, (s. 215-231) içinde. Farnham.
- Uyar, T. (2010). Thirteenth century Byzantine painting in Cappadocia: New evidence. A. Ödekan, E. Akyürek & N. Necipoğlu (Ed.), *Change in the Byzantine world in the twelfth and thirteenth centuries: Papers from the First International Sevgi Gönül Byzantine Studies Symposium*, (s. 617-625) içinde. İstanbul.
- Ünal, C. (2010). A group of anonymous folles from Kuva-yi Milliye Museum, Balıkesir/Turkey. *Sanat Tarihi Dergisi*, 9(2), 85-108.
- Ünal, C. (2012). *Manisa Müzesi Bizans sikkeleri*. Celal Bayar Üniversitesi Yayınları.
- Ünal, C. (2020). *Bizans sikkelerinde kutsal kişi tasvirleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Wellhausen, J. (2004). Arab wars with the Byzantines in the Umayyad Period. M. Bonner (Ed.), *Arab-Byzantine relations in Early Islamic Times* (s. 31-64) içinde. Routledge.
- Whitby, M. (1988). *The Emperor Maurice and his historian: Theophylact Simocatta on Persian and Balkan Warfare*. Clarendon Press.
- Wroth, W. (1908). *Catalogue of the Imperial Byzantine coins in the British Museum*, 2 Vols. Order of the Trustees.
- Yuka, A. (2012). *Kayseri Arkeoloji Müzesi Bizans sikkeleri* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erzurum Atatürk Üniversitesi.
- Yuka, A. (2015). Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Bizans dönemi anonim follisleri. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 34, 90-115.

Levhalar

Levha 1

1, 2, 7-9, 12, 13, 16, 18 ve 20 Numaralı Sikkelerin Fotoğrafları / *Photographs of the Coins with Numbers 1, 2, 7-9, 12, 13, 16, 18 and 20*

1

12

2

13

7

16

8

18

9

20

Levha 221-23, 25-27 ve 29-32 Numaralı Sikkelerin Fotoğrafları / *Photographs of the Coins with Numbers 21-23, 25-27 and 29-32*

21

22

23

25

26

27

29

30

31

32

Levha 333-44 Numaralı Sikkelerin Fotoğrafları / *Photographs of the Coins with Numbers 33-44*

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

Levha 4

45, 47, 53, 56, 57, 68, 72, 79, 80, 81, 87, 93 Numaralı Sikkelerin Fotoğrafları / *Photographs of the Coins with Numbers 45, 47, 53, 56, 57, 68, 72, 79, 80, 81, 87, 93*

45

47

53

56

57

68

72

79

80

81

87

93